

Podborský, Vladimír

Šest let terénního archeologického výzkumu neolitického a halštatského sídliště v "Sutnách" u Těšetic-Kyjovic

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1973-1974, vol. 22-23, iss. E18-19, pp. [5]-33

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109143>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR PODBORSKÝ

ŠEST LET TERÉNNÍHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU NEOLITICKÉHO A HALŠTATSKÉHO SÍDLIŠTĚ V „SUTNÁCH“ U TĚŠETIC-KYJOVIC

(K pětadevadesátým narozeninám ředitele v. v. Františka Vildomce)

V roce 1972 proběhla již šestá sezóna terénního archeologického výzkumu v „Sutnách“ u Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo. I když výzkum a zejména vyhodnocovací práce s ním spojené nedosáhly zdaleka ještě kulminačního bodu, ani co do kvantity, ani co do kvality, a i když poznatků o přesné dislokaci sídliště na lokalitě, jejich chronologii, ekonomické základně a společenské struktuře jejich obyvatel je stále málo, nahromadila se řada pozitivních zjištění i problémů, které je třeba shrnout. V řadě předběžných časopiseckých i knižních pojednání (viz dále) jsme publikovali již mnohé dílčí výsledky výzkumu tak, jak jsme se jich právě dobrali. Tyto publikace jsou však značně roztržité a torzovité a názory v nich uváděné v některých případech jsou již dalšími výzkumy překonané.

Chopili jsme se tedy příležitosti, která vyvstala po vyzvání vedoucího katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP doc. dr. Martina R. Perničky, CSc, abychom připravili shrnující pojednání o dosavadních výsledcích výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích, na němž by se podíleli pokud možno všichni zúčastnění badatelé, archeologové i externí specialisté dalších oborů.

Jako vedoucí výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích uvádím touto statí komplex příspěvků, souvisejících s pracemi v „Sutnách“ bezprostředně i nepřímou.¹ Podávám stručný přehled dosažených výsledků a používám tu i výsledků členů pracovního týmu, který výzkum provádí, i podnětů plynoucích z expertíz a zjištění badatelů spolupracujících. Zachováváje zásady týmové práce respektují samozřejmě plně autorství každého člena pracovního kolektivu; autorství jednotlivostí nemůže být arci do důsledků uváděno, neboť je mnohdy těžko prisouditelné jednotlivci. Řada podnětných myšlenek vyplývá v naznačeném způsobu práce z kolektivního přístupu k problémům a mnohá zjištění jsou plodem společné práce. Vklad do

¹ V souvislosti s výzkumem v Těšeticích-Kyjovicích jsme provedli zachraňovací akci na neolitickém sídlišti v Kuchařovicích, o níž pojednává stať V. Janáka, Nová lokalita s lineární keramikou a moravskou malovanou keramikou u Kuchařovic na Znojensku, SPFFBU E 18—19, 1973—74, 125—134. Také příspěvek autorů P. Košťálka a O. Kose (ibidem, 195—209), pojednávající o nových výsledcích výzkumu hradiska u Kramolína, nepřimo souvisí s těšeticcko-kyjovickým výzkumem pokud jde o komplexní pojetí studia kultury s moravskou malovanou keramikou (viz k tomu dále v textu tohoto příspěvku).

kolektivní práce je však — jak se domnívám — u jednoho každého člena pracovního týmu bohatě zúročen ve výsledcích na jeho vlastním úseku. Autorství jednotlivců je v této shrnující zprávě zajištěno nadto vlastními příspěvky, které následují po této úvodní stati.

Výzkum v Těšeticích-Kyjovicích se ubírá od počátku po dvou hlavních liniích: neolitu, jmenovitě kultury s moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK), a halštatu. V současné etapě výzkumu je věnováno více pozornosti problémům MMK a to se odráží i v sérii následných příspěvků.

Historie výzkumu

Při terénním archeologickém výzkumu halštatské osady na „Vinohradech“ u Těšetic, okr. Znojmo,² objevili roku 1956 členové tehdejší Archeologické expedice katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP, pracující na Znojemsku pod vedením univ. prof. dr. Františka Kalouska, nové prehistorické sídliště v poloze „Sutny“ mezi obcemi Těšetice a Kyjovice. Ač tato lokalita byla údajně známa proslavenému nestoru moravských archeologů řediteli v. v. Františku Vildomcovi a snad i některým sběratelům-amatérům na Znojemsku, znamenal teprve rok 1956 počátek intenzivnějšího zájmu o toto naleziště. Členové expedice zde provedli povrchový průzkum a sběr materiálu a konstatovali, že překvapivě dobře zachovalá malba na neolitické keramice, výhodná poloha sídliště i vhodné geologické poměry předurčují lokalitu k systematickému výzkumu. Roku 1958 provedli na sídlišti sondáž V. Podborský a Zd. Klanica. Sondáží se podařilo identifikovat typické neolitické jámové objekty (hliníky) s druhotnou výplní, bohatou na výrazný inventář kultury s MMK, tj. polychromně malovanou keramikou, hliněnou plastiku, kamenné štípané, zejména obsidiánové nástroje, broušenou kamennou industrii, kosti, mazanici atd. Zároveň vyšlo najevo, že lokalita byla osídlena v pravěku vícenásobně. Skutečný význam naleziště však tehdy rozpoznán nebyl a rozpoznání ani být nemohl.

V červenci a srpnu 1964 provedla v „Sutnách“ skupina posluchačů katedry prehistorie FF UJEP za vedení V. Podborského zjišťovací archeologický výzkum. Kromě sondážních vrtů, které měly za účel dosáhnout bližší orientace v rozložení objektů kultur s MMK a horákovské, byly tehdy odkryty dva velké zahlobené objekty (hliníky) se starší MMK (obj. č. 1 a 3) a menší horákovská jáma (obj. č. 2). Vybráním uvedených dvou velkých hliníků se získal neobyčejně početný nálezový materiál, podněty pro další práci na lokalitě a potvrzení výhodnosti výzkumu na daném místě.³

Z nejrůznějších technických příčin nebylo možno na práce z roku 1964 bezprostředně navázat. Pro poměrnou odlehlost lokality od obou eponymních vesnic bylo nutno připravit nejprve materiální podmínky pro systematický výzkum. Tento výzkum jsme pak zahájili v roce 1967 a od té doby se v něm plynule — rok od roku ve vzrůstajícím měřítku a za stále se lepších podmínek — pokračuje.

Od roku 1967 provádí práce v „Sutnách“ u Těšetic-Kyjovic Archeologická expedice katedry prehistorie FF UJEP a Jihomoravského muzea ve Znojme

² V. Podborský, Die Hallstattsiedlung in Těšetice, FAP 9, 1965.

³ V. Podborský, Eine neolitische Siedlung mit bemalter Keramik bei Kyjovice (Kreis Znojmo), Südmähren, SPFFBU E 11, 1966, 15—22; *tjž*, Site a céramique peinte morave près de Kyjovice (Moravie), Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie, Praha 1966, 67.

za vedení doc. dr. Vladimíra Podborského a dr. Vědomila Vildomce (zástupce vedoucího výzkumu je dr. Pavel Košťálek). Obě uvedené instituce se také podílejí na finančním zajišťování terénních prací a materiálního zabezpečení. Od roku 1968 byla přímo na lokalitě budována archeologická stanice. Postavení a vybavení této stanice bylo umožněno v první řadě díky pomoci dlouholetého vedoucího katedry prehistorie FF UJEP prof. dr. Františka Kalouska, který pro tento účel uvolnil značné finanční částky z vedlejší hospodářské činnosti katedry. Za porozumění děkanátu FF a rektorátu UJEP bylo pak možno dosáhnout dnešního stavu zajištění výzkumu, který se již přibližuje požadavkům moderního terénního archeologického výzkumu. Archeologická stanice u Těšetic-Kyjovic disponuje dnes dřevostavbou pro ubytování cca 45 pracovníků (je tu také zařízená kuchyně a společenská místnost), dvěma dřevěnými objekty pro dokumentaci a vedení výzkumu, provozní laboratoří, skladem, garáží pro motorová vozidla a sklepem pro hořlavé látky. Chybí ještě prostornější objekt pro laboratorní účely, který by umožnil conservační a restaurační zpracování nálezového inventáře bezprostředně v souvislosti s průběhem terénních prací. Připravuje se elektrifikace stanice, která umožní plně využití mechanizačních prostředků a bude také základem zkvalitnění dokumentačních a laboratorních prací. Zařízení umožňuje konat na místě též menší pracovní symposia.

Při rozvoji prací v oblasti Těšetic-Kyjovic a při budování stanice prokazovali neocenitelnou pomoc vedení výzkumu představitelé a pracovníci stranických, správních a hospodářských složek okresu Znojmo a obcí Těšetice, Kyjovice, Prosiměřice a Tvořihráz. Zejména je třeba v této souvislosti jmenovat pracovníky odboru školství a kultury ONV Znojmo, odboru vodního a lesního hospodářství a zemědělství ONV Znojmo, odboru výstavby ONV Znojmo, dále předsedu JZD Těšetice Ing. Jaroslava Palatku, později Ing. Vladimíra Smutného, člena JZD Těšetice Leopolda Musila, předsedu MNV Těšetice Kamila Tymkoviče, ředitele Semenářského státního statku v Prosiměřicích Ing. Františka Kubiše, správce Semenářského státního statku Prosiměřice, hospodářství Kyjovice, Jaromíra Brzobohatého, vedoucího poleší Tvořihráz Ing. Františka Kučeru a četné další. O vybudování archeologické stanice se zasloužil také hospodářský vedoucí Jihomoravského muzea ve Znojmě Mario Mazenauer a další pracovníci Jihomoravského muzea.

Průběh terénních výzkumů v Těšeticích-Kyjovicích sledovala v uplynulých šesti letech řada archeologů-specialistů z ČSSR i ze zahraničí. V letech 1967, 1968, 1971 a 1972 se konaly na výzkumu odborné komise, které měly za úkol posoudit stav a perspektivy terénních prací. Sama účast předních představitelů československé archeologie, jakož i představitelů University JEP, muzeí, ústavů ČSAV a SAV a dalších institucí a složek je ukazatelem významu terénního výzkumu v „Sutnách“ u Těšetic-Kyjovic, i ohlasu, který tento výzkum nalezl.

Výsledky výzkumu jsme průběžně sdělovali širší i odborné veřejnosti v místě výzkumu, v okrese, v rámci odborných časopisů a formou přednášek doma i v zahraničí. Závažné výsledky jsme publikovali též v denním tisku, soustavně pak od roku 1967 v Přehledu výzkumů Archeologického ústavu ČSAV v Brně,⁴ příle-

⁴ V. Podborský—V. Vildomec, Výzkum neolitického a halštatského sídliště v „Sutnách“ u Kyjovic (okr. Znojmo), PV AÚ ČSAV 1967, Brno 1968, 8—11; *tittž*, Archeologický výzkum v „Sutnách“ u Těšetic-Kyjovic v roce 1968 (okres Znojmo), PV AÚ ČSAV 1968, Brno 1970, 7—9; *tittž*, Pokračování terénního výzkumu osady s moravskou malovanou keramikou u Těšetic-

žitostně i v jiných časopisech a knižních publikacích.⁵ Vedoucí výzkumu přednášel o výsledcích prací — kromě nesčetných výkladů členů pracovního týmu přímo při výzkumu — ve Znojmě, na filosofické fakultě UJEP v Brně, v Moravském archeologickém klubu v Brně, na půdě Ukrajinské akademie věd v Kijevě, na symposiu v Archeologickém muzeu v Halle atd. V Domě umění ve Znojmě instalovali pracovníci výzkumu trvalou expozici o životě zemědělců mladší doby kamenné a stejně i v kulturním domě v Těšeticích je instalována trvalá výstavka o archeologických výzkumech v oblasti Těšetic-Kyjovic. Průběhem let odezněly také četné rozhlasové relace a televizní šoty s tematikou našeho archeologického výzkumu.

Účastníci výzkumu

Práce související s terénním archeologickým výzkumem a budováním stanice v Těšeticích-Kyjovicích řídil od samého počátku autor tohoto příspěvku. Jeho obětavými spolupracovníky byli dr. Vědomil Vildomec, dr. Pavel Košťuřík a Miroslav Bálek. Kromě toho se na výzkumu pracovně podíleli další zaměstnanci katedry prehistorie UJEP, jmenovitě † Leo Davídek, Stanislav Ševčík, Marta Venerová a dále zaměstnanci Jihomoravského muzea ve Znojmě Miroslava Štaffová, Hana Palátová a dr. Libuše Písaříčková. Velkou mírou se pak terénních a dokumentačních prací účastnili posluchači prehistorie filosofické fakulty UJEP, dílčím způsobem i studenti prehistorie jiných universit (Karlovy university v Praze, University v Poznani a Krakově). V letech 1968 a 1969 pracovali v Těšeticích-Kyjovicích také účastníci mezinárodního budovatelského tábora mládeže z různých zemí Evropy, Ameriky a Austrálie.

V současné době směřuje kolektiv pracovníků výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích k týmové spolupráci v oblasti řízení, zejména však v oblasti vyhodnocení výsledků výzkumu. Při respektování autorství každého jednotlivého člena týmu je tu dbáno na přísně koordinovaný postup a součinnost prací jednotlivců, které jsou podřízeny jednotnému plánu; tento plán prací vychází ze dvou dílčích úkolů státního programu základního výzkumu (č. VIII-3-1/2: „Neolitické civilizace v ČSSR a jejich chronologické zařazení“; č. VIII-3-1/3: „Vývoj civilizací v době rozvíjející se rodové společnosti včetně její ekonomické základny“) a je podrobně zpracován na pátu pětiletku (1971—1975). Počítá se v něm jak s podílem jednotlivých členů pracovního kolektivu na organizačních pracích, na řízení výzkumu, při přípravě nálezových zpráv a vlastního vědeckého vyhodnocení jeho výsledků, tak s jejich odborným růstem.

Kyjovic v roce 1970 (okr. Znojmo), PV AÚ ČSAV 1970, Brno 1971, 12—14; V. Podborský, Výzkum opevněné části osady s moravskou malovanou keramikou v Těšeticích-Kyjovicích v roce 1971 (okr. Znojmo), PV AÚ ČSAV 1971, Brno 1972, 30—34.

⁵ V. Podborský, Nové neolitické a halštatské sídliště u Těšetic-Kyjovic, PA LX-2, 1969, 572—592; *týž*, Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SIArch XVIII-2, 1970, 235—310; *týž*, O výzkumech kultury neolitických zemědělců s malovanou keramikou na jižní Moravě, Jižní Morava 7, 1971, 103—109; Ž. Weber—V. Vildomec—V. Podborský, Zjišťování průběhu neolitického příkopu pomocí indikátoru v Těšeticích-Kyjovicích, SPFFBU E 16, 1971, 67—74; V. Podborský—V. Vildomec, Pravěk Znojemska, Brno 1972; V. Podborský—E. Kazdová—P. Košťuřík, Die Lengyel-Kultur in Mähren, Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa II., Köln (v tisku); P. Košťuřík, Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou v opevněné části neolitického sídliště v Těšeticích-Kyjovicích, SPFFBU E 17, 1972, 55—59.

Členy uvedeného pracovního kolektivu jsou: doc. dr. Vladimír Podborský, CSc., vedoucí týmu (koordinace prací, starší stupeň MMK), dr. Pavel Košťurík, zástupce vedoucího týmu (mladší stupeň MMK), Miroslav Bálek (dokumentace), Eliška Kazdová (ornamentace MMK), Svatopluk Bříza (kamenná štípaná a broušená industrie), dr. Zdeněk Weber, CSc. (statistické metody). Nevýhodou je, že vedle interních pracovníků katedry prehistorie jsou členy týmu i externisté (členové jiných vysokoškolských pracovišť nebo posluchači) a že v kolektivu dosud chybí laborant-specialista pro konservaci malované keramiky. Tuto situaci bude do budoucna třeba definitivně vyřešit, nemají-li se práce na vyhodnocení výsledků výzkumu podstatně opozdit. Cílem práce tohoto užšího týmu je dospět k co nejvšestrannějšímu historickému využití terénních prací, ke komplexnímu poznání života a památek lidu s MMK na Moravě. Z toho důvodu je věnována pozornost také jiným lokalitám s MMK v daném regionu, i problematice lengyelského okruhu ve středním Podunají obecně.

Zvláštní místo v takto zaměřené práci zaujímá výzkum na hradisku u Kramolína (okr. Třebíč), který provádí v rámci zachraňovacích akcí při stavbě vodního díla Dalešice Západomoravské muzeum v Třebíči za vedení dr. Oldřicha Kose. Na tomto výzkumu se podílí a zpracováním materiálu lengyelské kultury z této lokality je pověřen dr. Pavel Košťurík, člen týmu těšetického výzkumu. Získáním hodnotného pramenného materiálu mladšího vývojového stupně MMK z hradiska u Kramolína se vhodně doplňuje obraz života a hmotné kultury lengyelského lidu na Moravě. Tím je zaručena návaznost poznání obou základních úseků vývoje MMK (k periodizaci této kultury viz dále): staršího (Těšetice-Kyjovice) a mladšího (Hrádek u Kramolína). Je třeba ocenit pochopení a přístup ředitelství Západomoravského muzea v Třebíči, jmenovitě ředitele dr. Jiřího Uhlíře, i vedoucího výzkumu na Hrádku u Kramolína dr. Oldřicha Kose, ke spolupráci v této oblasti.

Komplexní využití výsledků výzkumů a získání co nejvšestrannějších poznatků z oblasti ekonomiky, sociální struktury, ideové nadstavby i materiální kultury lidu s MMK může být dnes ovšem zajištěno pouze součinností prehistoriků s řadou specialistů příbuzných vědních oborů. Tato součinnost je nutná již v procesu vlastního získávání archeologických pramenů, neboť na základě zjištění a požadavků zúčastněných odborníků se usměrňuje a často přímo zkvalitňuje provádění vlastních odkryvných prací zdokonalováním staré či přímo prospekci nové terénní metodiky.

Na výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích se v tomto smyslu podílejí následující specialisté:

- dr. Antonín Zeman, CSc., a dr. Pavel Havlíček (Ústřední ústav geologický v Praze) — kvartérně-geologický a petrografický výzkum širšího okolí lokality;
- dr. Karel Dražďák (Oddělení půdy při ÚEB — ČSAV Praha) — výzkum barviva na keramice;
- dr. Oldřich Fejfar, CSc., (Ústřední ústav geologický v Praze) — osteologický výzkum;
- doc. dr. Anna Lorencová, DrSc., (Antropologický ústav přírodovědecké fakulty UJEP v Brně) — antropologický výzkum;
- doc. dr. František Kühn (Vysoká škola zemědělská v Brně) — botanický výzkum zbytků obilí;
- dr. Emanuel Opravil, CSc., (Geografický ústav ČSAV, pracoviště Opava) — paleobotanický výzkum;

dr. Zdeněk Weber, CSc., (katedra fyziky FAST VUT Brno) — terénní prospekční metody);

dr. Otakar Stehlík, CSc., Ing. Lubomír Graffe a František Štěrbák (Geografický ústav ČSAV v Brně) — letecká fotodokumentace.

Většina z výše uvedených spolupracovníků se podílí na této komplexní zprávě samostatnými příspěvky (viz dále). Zahraniční i tuzemská spolupráce byla navázána také v oblasti radiometrické a paleomagnetické chronologie.

Charakter lokality a metodika výzkumu

Lokalita „Sutny“ u Těšetic-Kyjovic se nachází na cca 15 hektarech orné plochy na jihovýchodním sprašovém svahu v klínu Tvořihrázského lesa („Purkrábka“). Rozkládá se v nadmořské výšce 290—265 m. Zeměpisné souřadnice naleziště jsou: 48°54' severní šířky; 16°8' východní délky.

Celá poloha je chráněna od západu lesním komplexem Tvořihrázského lesa (okraj sídliště s MMK zasahuje ještě do tohoto lesa), na severu vybíhá v planinu a na jihovýchodě spadá do údolí říčky Těšetičky (Únanovky), protékající tu ve směru Z—V bažinatým a hlubokým údolím (obr. 1).

Naleziště má výborné úložní podmínky (zachovalost malby, kostěného a koster-ního inventáře), před výzkumem bylo neporušené a v jeho žlutém, jen místy načervenalém sprašovém podloží je velmi dobrá čitelnost. Nebyla tu nikdy prováděna hluboká orba, takže vrstva ornice, nasedající přímo na sprašovou bázi je mocná maximálně 30—40 cm.

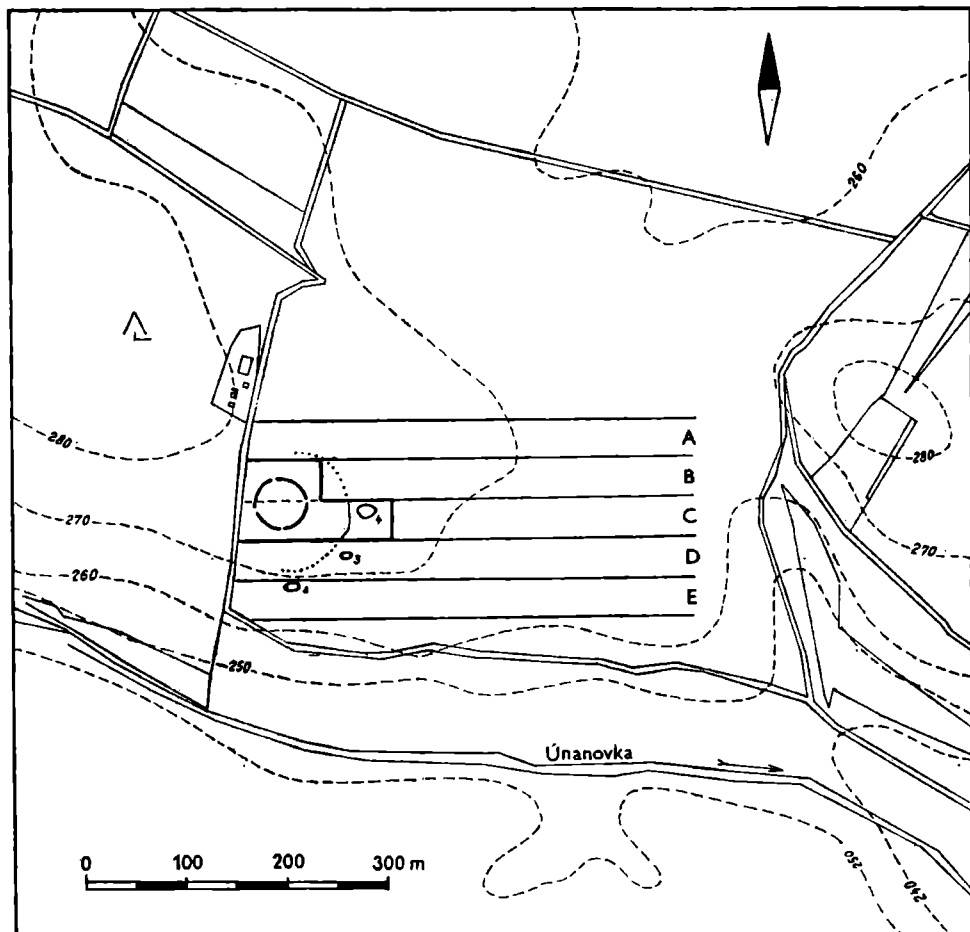
Pro plošný odkryv jsme zvolili techniku sektorového výzkumu. Naleziště jsme rozdělili předběžně do pěti sektorů (A—E); každý sektor představuje západovýchodní pruh 40 × cca 500 m (obr. 1). Jednotlivé sektory jsou rozděleny sítí čtverců 5 × 5 m, označených po ose X čísly 1—100, po ose Y malými písmeny a—h. Pro výzkum v sektoru „C“ (dosavadní odkryv) jsme použili mechanického odstranění svrchní vrstvy ornice buldozerem.

Vzhledem k různorodému osídlení naleziště a k přítomnosti všech běžných typů sídlištních a také hrobových objektů jsme zavedli přísnou evidenční normu pro označování objektů i nálezového materiálu. Principy této evidenční normy odpovídají hlediskům adresní části numerického deskripčního kódu, používaného pro analytické vyhodnocení nálezového materiálu.⁶ Lokalizace povrchového nálezového materiálu je zajištěna v rámci čtverců jednotlivých sektorů, příp. i dalším podrozdělením. Trojrozměrnost lokalizace je dána měřením hloubky uložení a to buď od dnešního povrchu terénu (absolutní hloubka = ah), nebo od úrovně povrchu objektu, zbaveného ornice (relativní hloubka = rh); zvlášť označovány jsou umělé horizonty při vybírání vrstev, zvlášť skutečné sídlištní či kulturní vrstvy na lokalitě nebo v rámci jednotlivých sídlištních objektů.

Běžné sídlištní objekty číslujeme arabskými čísly od č. 1 průběžně, bez ohledu na jejich kulturní příslušnost a sektorovou lokalizaci. Nadzemní stavby (např. kúlové domy, domy se žlabem aj.) číslujeme opět arabskými čísly od č. 1, avšak s indexem D, průběžně bez ohledu na kulturní a sektorovou příslušnost. Kúlové

⁶ V. Podborský—E. Kazdová—P. Košťušík—Z. Weber, Numerický kód moravské malované keramiky, v tisku.

jámy označujeme čísly s indexem K, tedy od K 1 průběžně bez ohledu na kulturní příslušnost, avšak samostatně v rámci jednotlivých sektorů. Hrobové objekty označujeme indexem H a arabským číslem od č. 1 průběžně bez ohledu na kulturní či sektorovou příslušnost.

Obr. 1. Těšetice-Kyjovice. Vrstevnicový plánec širšího okolí lokality „Sutny“ s vyznačením hlavních výzkumných sektorů. (Kresba: M. Bálek)

Základem polohopisného zaměření odkrývaných ploch je západovýchodní osa, protínající naleziště a vycházející od základního bodu T_0 . Bod T_0 , podobně jako další odvozené body T_1 — T_x , jsou součástí trigonometrické sítě, mají také výškopisnou hodnotu a jsou zaneseny do vrstevnicového plánu naleziště.

Dosavadní výsledky terénního odkryvu

Od roku 1967 byla prokopána plocha cca 6.500 m² — většinou v sektoru „C“ lokality. Vedle toho jsme provedli povrchový průzkum v širší oblasti naleziště a sondáž v centru sídliště. Tím jsme získali poměrně přesnou orientaci v dislokaci jednotlivých druhů objektů, jmenovitě v dislokaci osady s MMK.

Vcelku jsme dosud otevřeli 133 sídlištních objektů různé povahy (příkop, palisádové a základové žlaby, hliníky, kulturní jámy, zemnicové domy, pece), dále 7 nadzemních kúlových domů, velký počet kúlových jam a 3 kostrové hroby. Objekty jsou různé kulturní příslušnosti. Naleziště bylo osídleno v neolitu (kultura s lineární, vypíchanou a malovanou keramikou), eneolitu (kultura s kanelovanou keramikou a keramikou zvoncovitých pohárů), v době bronzové (únětická kultura) a v době halštatské (horákovská kultura). Nejvýznamnější je osídlení s moravskou malovanou a horákovskou keramikou; výsledky výzkumu těchto dvou úseků pravěkého osídlení naleziště budou dále jednotlivě stručně shrnuty.

Problematika osídlení naleziště lidem s MMK je úzce vázána na poněkud huře řešitelný problém původního osídlení lokality lidem s vypíchanou keramikou. Dnes se zdá být jisté, že zde původně existovala samostatná osada s VK, což by dokládaly mnohé kulturní jámy s touto keramikou bez příměsi MMK (např. obj. č. 5, 9, 35), kostrový hrob (H₂ — tab. XIII: 2, tab. XIV) a jiná důležitá zjištění (např. v souvislosti s obj. č. 79 a 83, viz dále). Poté došlo asi k osídlení lokality lidem s MMK, který záhy — dříve než tomu bylo např. na nalezištích střelických⁷ — nositele vypíchané keramiky asimiloval.

Lengyelská kultura se na nalezišti v Šutnách vyvíjela nejméně průběhem prvních tří vývojových fází MMK (Ia, Ib, IIa). Její vývoj však se nedál zcela plynule; naopak — nepochoybně zde došlo nejméně k jednomu, spíše však ke dvěma vývojovým zlomům. Dosud jsme zaměřili pozornost zejména na opevněnou část osady s MMK. Vztah opevněné části k ostatní ploše soudobé osady jsme speciálně dosud řešit nemohli, částečně však vyplynul z výsledků výzkumu na ploše sektoru „C“ (obr. 2 — viz příloha).

Na kulminačním místě celého naleziště, tedy s hlediska strategického na nejvýhodněji položeném místě, jsme zachytili kruhové opevněné jádro osady s nejstarší MMK (tab. VII, VIII). Toto kruhové jádro (obr. 3) je obehnáno příkopem, širokým průměrně 6 m a hlubokým ± 3,50 m pod dnešním povrchem. Příkop má většinou nálevkovitý profil (obr. 4). Profil příkopu však není všude naprosto stejný, místy jsou stěny příkopu více zaoblené, místy chybí dokonce i typický hrot na dně příkopu; na obr. 5 jsou zobrazeny profily příkopu, jak jsme je získali na kontrolních řezech v jižní půli opevněné plochy. Příkop byl zaplněn postupnými splachy a v horní části jednorázovou planýrkou, jak vyplynulo z kvartérněgeologického výzkumu A. Zemana a P. Havlíčka (srov. dále, str. 35—41). Jak archeologické, tak i geologické datování výplně příkopu se jednoznačně shoduje v tom, že byl zanesen v poměrně krátké době a že tedy uzavírá jednu — patrně nejstarší — etapu osídlení lokality. V některých místech, bezpečně to bylo zjištěno z obou stran jižního a západního vstupu do opevněné plochy, přiléhá k příkopu z vnitřní

⁷ Ze střelických tratí „Klobouček“ a „Bukovina“ pochází ze sídlišť s MMK I. stupně vypíchaná keramika 4. fáze (srov. V. Podborský, O komunikacích mezi lidem s vypíchanou a malovanou keramikou, Poulíkův sborník, Brno 1970, 16—17, tab. I, II: 1,2), která ze Šuten u Těšetic-Kyjovic zatím vůbec známa není.

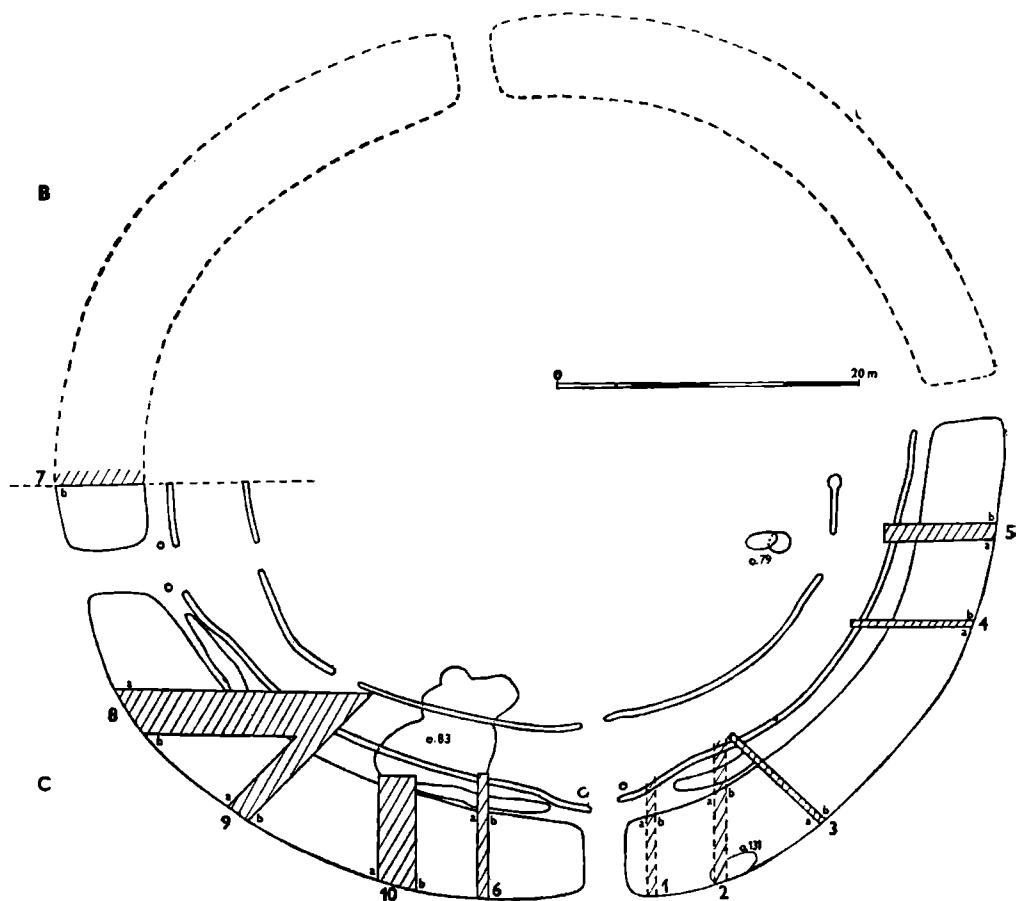
strany ještě menší příkopek (žlab — objekt č. 107), který se vždy po několika metrech vytrácí. Po celém obvodu pak sledují z vnitřní strany příkop dva palisádové žlaby (obr. č. 106, 81), vzdálené od okraje příkopu 1 m a 4 m, s výjimkou vstupů do opevnění, kde vnitřní palisáda vyhýbá více dovnitř celé fortifikované plochy.

Vybráním příkopu po celém jeho průběhu v sektoru „C“ (tab. VIII) bylo umožněno zjistit následující fakta: Profil příkopu kolísá od ostře nálevkovitého až po široce oblé, mělčí tvar s maximální relativní hloubkou od 3,10 do 4,10 m (obr. 5, tab. X, XI). Výplň příkopu je vcelku stejná na všech úsecích a v souladu s geologickým hodnocením ji možno dělit do tří základních úseků (obr. 4): nejspodnější část — III (zaplnění hrotu příkopu), střední nejmocnější část — II (splachové souvrství), sahající průměrně až do výše ± 1 m pod úroveň ústí příkopu, a svrchní nehomogenní část — I, určená A. Zemanem a P. Havlíčkem jako umělá, avšak velmi starobylá navážka; nejhořejší část této svrchní vrstvy jsme původně považovali — vzhledem k jejímu rezavě hnědému zbarvení a dalším okolnostem — za pozůstatek hliněných objektů, postavených na zasutém příkopu (viz dále). Přesná interpretace této vrstvy však nemění nic na faktu, že jako celek vznikla bezprostředně po vzniku splachového souvrství příkopu. S výjimkou vrstviček na styku s ornici, kam se přirozeně mohly vtrousit zlomky materiálu z mladších kultur, na lokalitě zastoupených, neobsahuje inventář zásadně odlišný od inventáře z hlubších vrstev příkopu (obr. 6, 7). Mínil tím chronologickou odlišnost, neboť existuje odlišnost co do kvality nálezů, zvláště keramiky, a stupně dochovalosti malby.

Zvláště z obou spodních částí výplně příkopu pochází velké množství polychromně malované keramiky fáze Ia MMK, včetně intruzivních střepů keramiky vypíchané. Tento materiál zatím není zpracován ani laboratorně, avšak skrývá se v něm možnost detailnějšího pohledu na dílčí periodizaci fáze Ia. Předběžně lze říci, že jsou v něm zastoupeny všechny běžné keramické tvary té fáze a vypíchaná keramika ne mladší než 3. fáze dělení M. Zápotocké. Keramika s výborně čitelným malovaným dekorem (obr. 6) se nacházela zejména v nejspodnějším souvrství, tj. v hrotu příkopu, kde díky vhodným úložním poměrům — mnohdy téměř čistá spráš — se dochovala jak červená, tak žlutá barva v pastózním nánosů. Avšak velkých chronologických rozdílů není na první pohled ani v keramice pocházející ze střední části výplně. Jak vidno ze vzorku keramiky, získaného rozebráním komplikovaného kontrolního profilu č. 2 (obr. 4), není také velkých chronologických rozdílů mezi střední částí výplně příkopu (II) a její svrchní částí I a navíc ani mezi obsahem příkopem superponovaného objektu č. 131 a obsahem menšího příkopu zevnitř u jižního vstupu (obj. č. 107). Z výplně příkopu pochází také značné množství hliněných ženských plastik staršího („střelického“) typu (tab. XVII, XVIII) a dvě unikátní torza sedících ženských plastik (tab. XIX).

Fortifikační prvky opevněného jádra osady s nejstarší MMK tedy tvoří: příkop, u jižního a západního vstupu (zatímni zjištění) ještě menší příkopek a dvě vnitřní palisády. Všechny tyto prvky probíhají paralelně, vzájemně se respektují, odpovídají si plně také náleзовým inventářem a jsou tedy s maximální pravděpodobností současné. Jsou výsledkem vzepjaté stavební činnosti na lokalitě patrně brzy po příchodu lidu s lengyelskou kulturou, asi na samém počátku fáze Ia MMK; jsou však také dokladem toho, že složitě opevněné dílo v centru osady nepřetrvalo konec fáze Ia MMK.

Příkop uzavírá kruhovou plochu o vnitřním průměru cca 55—60 m, tedy plochu

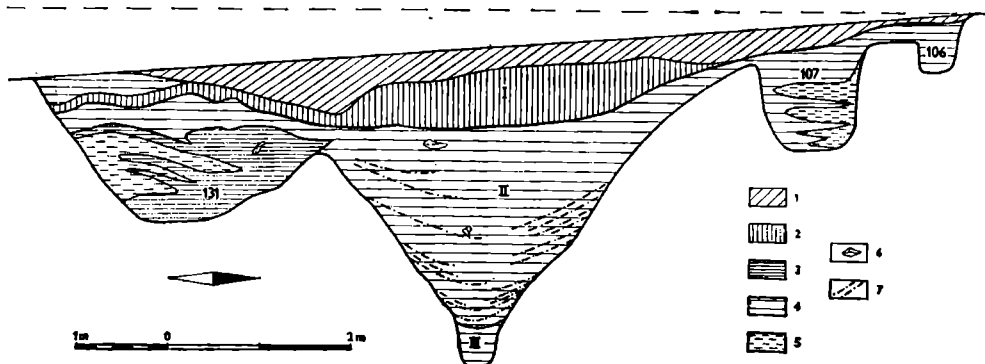

Obr. 3. Těšetice-Kyjovice. Plán opevněného centra osady s MMK v sektoru „C“ (prozkoumaná plocha) a v sektoru „B“ (indikovaná plocha). Na prozkoumané ploše jsou vyznačena čísla kontrolních profilů příkopu (viz k tomu obr. 4 a 5). (Kresba: M. Bálek)

poměrně malou; to je skutečnost, která ovlivňuje koněčně také interpretaci celého opevněného jádra osady, problém, jímž se zde dále nechci zabývat. Dosud je archeologicky prozkoumána zhruba půlka taktó opevněné plochy (sektor „C“ — tab. VIII). Průběh příkopu v druhé půlce (sektor „B“) byl indikován elektromagnetickým indikátorem konstrukce VUT v Brně (dr. Zdeněk Weber) a ověřen sondami; koncem roku 1972 byla na této ploše mechanicky skryta ornice a průběh příkopu se definitivně potvrdil.

Do opevněného areálu osady s MMK vedou zhruba podle světových stran 4 vstupy, které až na severní jsme již podrobili výzkumu. Příkop je v místě vstupu vždy přerušen jakýmsi „mostem“, tvořeným rostlým sprášovým podložím, širokým cca 2—2,5 m. Také obě vnitřní palisády jsou v místech vstupu vždy

v úměrné šířce přerušeny (tab. IX: 1) a vstup tedy respektují. Systém kúlových jam v místech přerušení příkopu (zejména u jižního a západního vstupu) naznačuje asi existenci bran. Na rozdíl proti vstupu jižnímu, kde dvojice kúlových jam je umístěna z obou stran při ústí prvé vnitřní palisády směrem dovnitř opevněné plochy, nalézáme u západního vstupu analogickou dvojici jam posunutou směrem ven z opevnění; teprve v případě druhé vnitřní palisády je tato dvojice kúlových jam umístěna také z vnitřní strany. Vstup na „most“ přes příkop však byl ve směs — soudě podle dochovalých terénních signálů — otevřený. Situace u východ-

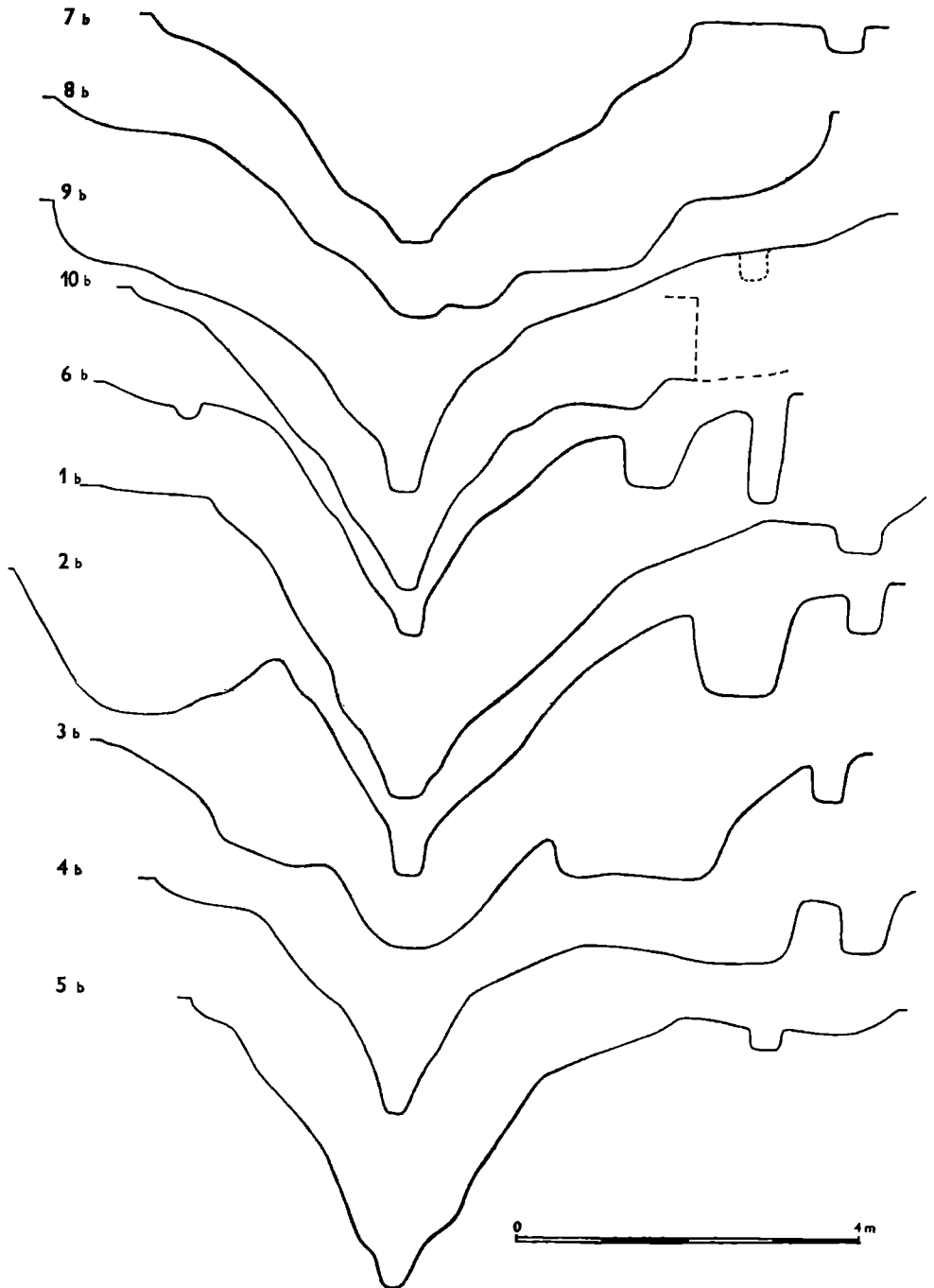

Obr. 4. Těšetice-Kyjovice. Řez příkopem opevněné části osady s MMK v místě kontrolního bloku č. 2a. Vysvětlivky šrafur výplně: 1 — rezavě hnědá vrstva; 2 — černozem; 3 — tmavě šedá kulturní vrstva; 4 — světle šedá kulturní vrstva; 5 — spráš; 6 — kámen; 7 — hranice splachových vrstev. (Kresba: M. Bálek)

ního vstupu byla poněkud nepřehledná, neboť se tu těsně zevnitř příkopu nacházely zbytky hliněných pecí, které původní situaci porušily. V některých drobných detailech se situace u vstupů do opevnění odlišovala; to však nyní nechci rozebírat. Zmiňuji pouze fakt, že zvláště obtížně čitelná byla situace na vstupu západním, kde konstrukční prvky brány byly překryty základovými žlaby mladších domů (tab. VII:2).

Plocha opevněného jádra osady je na dosud odkryté půli vcelku prázdná. Kromě tří menších, nedatovatelných jam a tří pecí u východního vstupu byla uvnitř zjištěna pouze jediná jáma s MMK a to objekt č. 79 (tab. IX: 1); šlo o jámu s keramikou fáze Ib (žluto-bílá malba, degenerované „rýsování“, malovaný prvek girlandy),⁹ která překryla původní mělkou kruhovou jámu s vypíchanou keramikou 3. fáze. Jde o jeden z mála případů, kdy se na lokalitě objekty obou zmíněných kultur překrývají; jinak se dosud objekty fáze Ia MMK s objekty vypíchané keramiky vždy spíše respektovaly. V této souvislosti je nutno zmínit ještě objekt č. 83, který je výjimkou z uvedeného pravidla: Objekt č. 83 tvoří komplex velmi nepravidelných jam, přiléhajících těsně k příkopu poblíž západní strany jižního vstupu (tab. XII: 2). Pochází z něho typická keramika 3. fáze VK (tab. XV). Na dně celého komplexu jam bylo možno velmi zřetelně zachytit průběh obou

⁹ Viz AR 24, 1972, 158, 231—232, tab. III—IV; V. Podborský—V. Vildomec, *Pravěk Znojemska*, 54, tab. E.

Obr. 5. Těšetice-Kyjovice. Řezy příkopem opevněné části osady s MMK v sektoru „C“. Čísla řezů odpovídají označení na obr. 3. (Kresba: M. Bálek)

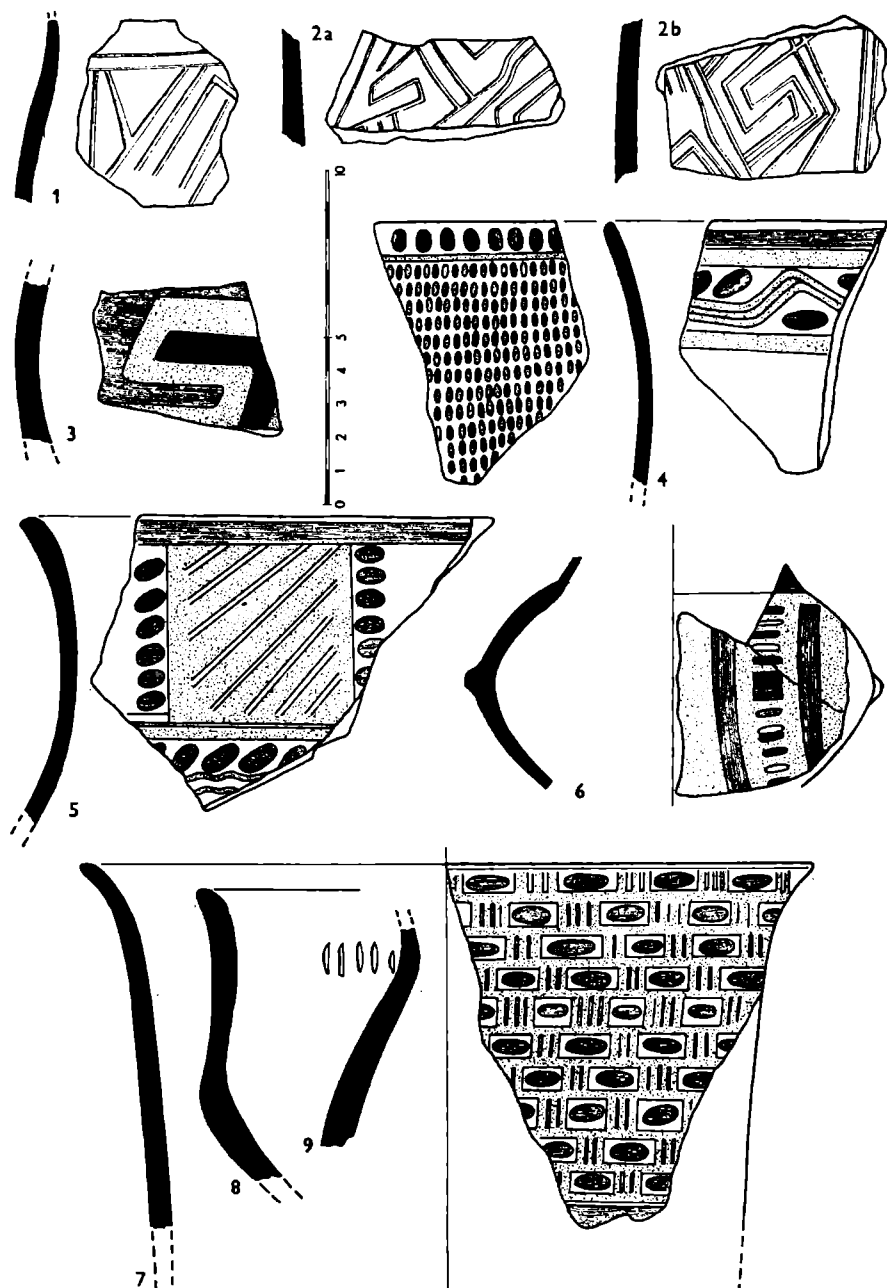
vnitřních palisádových žlabů fortifikace nejstarší fáze MMK, dokonce i s půdorysy kúlových jamek. Oba základové žlaby vnitřní palisády jsou tu zachytitelné o cca 80 cm níže než je běžně dno palisády mimo objekt č. 83; tuto situaci nelze patrně interpretovat jinak než tím, že objekt s vypíchanou keramikou byl v době stavby opevnění lidu s MMK ještě otevřený, resp. poloazápaný a kúly palisády zde bylo nutno zapustit nepoměrně níže než v ostatním terénu. To je zároveň dosud jediný doklad superpozice objektu 3. fáze VK objektem fáze Ia MMK.

Dále jsme zjistili uvnitř opevněného areálu pouze systém krátkých žlabů, nápadných rezavě-hnědou výplní, analogickou horní vrstvě výplně příkopu a výplni základových žlabů staveb na zasutém příkopu (viz dále). Tyto žlaby tvoří žádný půdorys či systém a jsou zatím neinterpretovatelné. Jejich sled pokračuje přes zaplněný příkop jižním směrem; tyto žlaby místy převrstvují i palisádový plot a jsou tudíž zcela jasně mladší než sídlištní fáze s opevněním. Z výplně žlabů jsme získali nepočtený nemalovaný střeptový materiál lengyelského charakteru.

Předběžně nevykládáme přímou chronologickou souvislost mezi právě popsaným systémem krátkých žlabů a půdorysy obdélných objektů, zjištěnými opět na zasutém příkopu, v západní části jeho průběhu v sektoru „C“ (tab. XII:1). Tyto půdorysy se odlišovaly od tmavé výplně příkopu stejnou hnědou barvou, jakou měly také krátké žlaby uvnitř opevněné plochy. Šlo o půdorysy patrně obytných domů středních rozměrů (cca 7 × 3,5—4 m), situovaných v těsné blízkosti vedle sebe, delší osou ve směru ZZZ—VVS. Východní čela půdorysů těchto objektů se nepodařilo zachytit. Nepochybně se prokázalo lengyelské stáří půdorysů, které jsou sice mladší nežli stavební fáze fortifikace osady s MMK, s lengyelským osídlením na lokalitě však souvisejí. Patří buď fázi Ib nebo spíše IIa MMK (obě tyto fáze jsou na nalezišti doloženy průkaznými sídlištními objekty) a jejich vznik velmi pravděpodobně souvisí s umělou planýrkou příkopu (srov. výše vznik vrstvy I příkopu).

Dalším dokladem mladšího lengyelského osídlení lokality je kostrový hrob (H₃), objevený při vybírání výplně příkopu na rozhraní čtverců 14d a 14e (tab. XIII:3). Šlo o rituální pohřeb dospělého muže, který ležel v elipsovitě hrobové jámě (130 × 88 cm), orientované delší osou ve směru JZ—SV, ve 130 cm relativní hloubky příkopu. Mrtvý byl v jámě uložen v abnormální poloze na zádech, s nohama silně skrčenými a přitáženými koleny k pravému boku; ruce byly ohnuty v lokti tak, že prsty směřovaly ke klíčnímu kostem nebožtíka. V hrobě se našly celkem 3 celé nádoby (tab. XVI:1—3) a dno dalšího pohárku. Tato keramika (zejména typický pohárek „sigilátové“ keramiky a pupky typu „soví hlavičky“ — XVI:1 a zbytky bílé malby na obou dalších pohárech) datuje hrob vcelku přesně do fáze IIa MMK.⁹ Hrob byl do příkopu zřejmě druhotně zapuštěn, což zčásti dosvědčuje získaný profil hrobové jámy a s určitostí dokazuje keramický materiál fáze Ia MMK, nalázaný hojně v bezprostřední nadloží i podloží hrobu. Těsně pod hrobovou jámou se např. našla hranolovitá lampička nejstarší fáze MMK (tab. XVI:5), opodál plastika zvířete (tab. XVI:4), lžice a další polychromní keramika.

Hrob H₃ není však jediným konkrétním dokladem existence osady ještě ve fázi IIa; také některé kulturní jámy, např. obilnice č. 109, obsahovaly keramiku s bílou malbou a ověřit bude nutno datování řady menších objektů, zapuštěných

Obr. 6. Těšetice-Kyjovice. Ukázky malovaných a rýsovaných střepů MMK z výplně příkopu v sektoru „C“, (Kresba: E. Kazdová-M. Bálek)

druhotně do zasutého příkopu; některé z takových objektů jsou halštatské (např. obj. č. 133, viz obr. 2), jiné dokonce novověké (obj. č. 132 — tab. XIII:4), některé snad opět patří do fáze IIa MMK. Existuje-li časová spojitost posledně jmenovaných objektů se systémem krátkých žlabů uvnitř opevněné plochy a s půdorysy domů v západní části průběhu příkopu na ploše sektoru „C“ — nelze zatím přesně říci, je to však možné.

Vraťme se ještě k nejstarší fázi osídlení nalezště lidem s MMK:

Kruhový příkop spolu s palisádovými vnitřními ploty a branami a snad také hliněný násyp (je totiž otázka, co se stalo s hlínou, získanou vyhloubením příkopu) nejsou jedinými fortifikačními prvky osady. Ve vzdálenosti 37—42 m sleduje průběh příkopu z vnější strany další palisáda, jejíž průběh jsme stačili zatím sledovat jen v sektoru „C“; zdá se však, že i ona respektuje kruhovou koncepci výstavby osady. Podle nálezů keramiky z výplně základového žlabu této vnější palisády (obj. č. 73) lze předpokládat její současnost s kruhovým opevněním. Existují-li ještě další opevňovací elementy, zejména je-li také vlastní obytná část sídliště opevněna, nevíme; je to však možné.

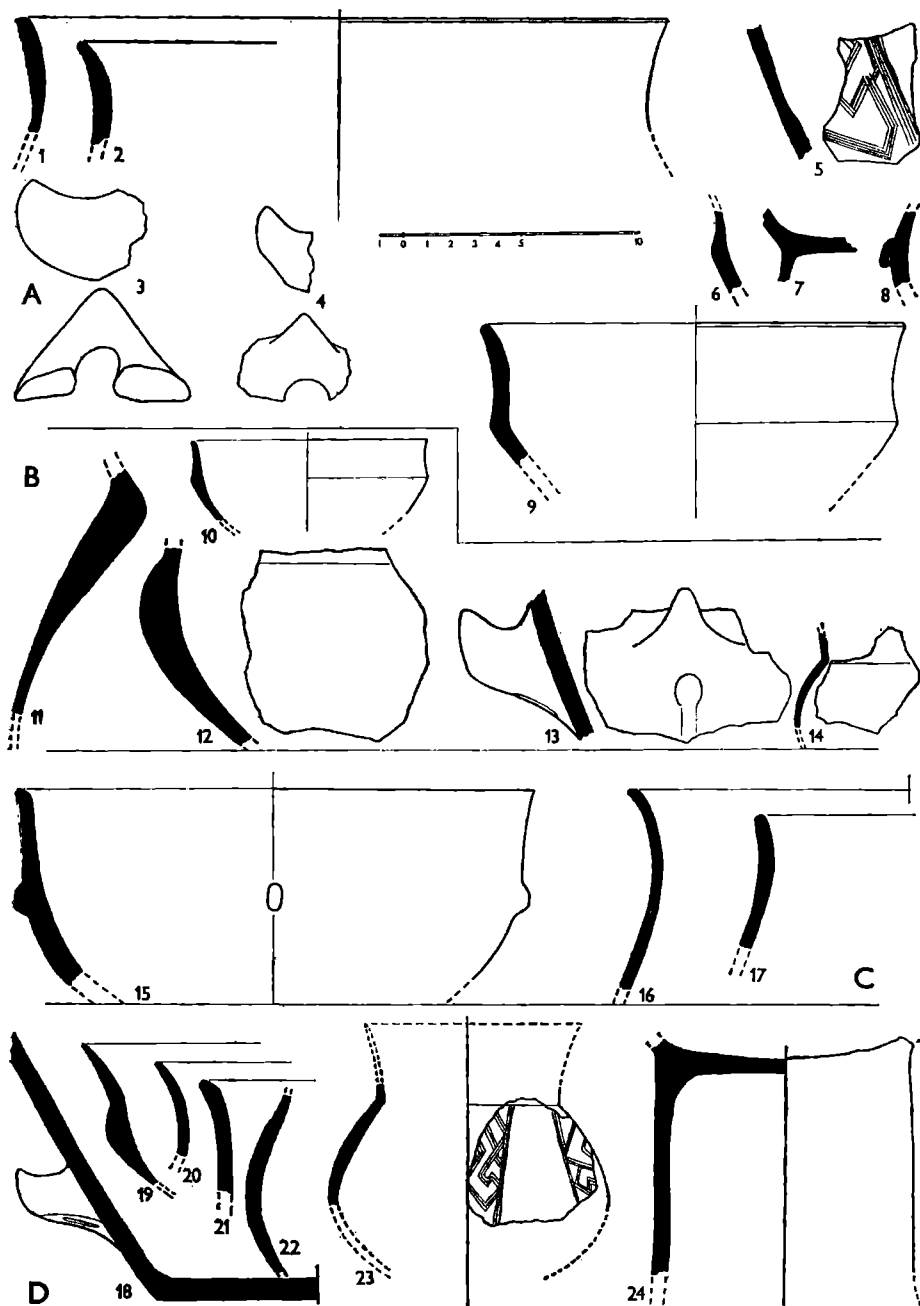
V prostoru mezi příkopem a vnější palisádou (obr. 2) zjišťujeme obvykle obyčejné kulturní jámy vesměs se starší MMK. Nejsou zde obytné objekty, vyjma halštatských zemnic (obj. č. 48, 56) a kúlového domku (D₂), jehož datování neznáme. Teprve za vnější palisádou se nalézají velké kulturní jámy (hliníky s druhotnou funkcí) a patrně dále následují vlastní domy.

Z velkých hliníků jsme zatím otevřeli tři (obj. č. 1, 3, 4) a to v sektorech „E“, „D“ a „C“ (obr. 1). Z nich vynikal zejména objekt č. 4 (tab. VI:1) velkým bohatstvím předmětů hmotné kultury, zejména keramiky; byla to rozlehlá jáma (17,5 × 12,8 m) s četnými periferními sklípky a satelitními jámami, vyhozenými pecemi a patrně i s druhotnou funkcí výrobní. Našla se v ní také pohozená dětská kostra (H₁ — tab. XIII:1). Nálezový inventář ze všech tří hliníků, zejména keramika, je současně kolektivem pracovníků těšetického výzkumu zevrubně zpracováván a připravuje se ke strojně-početnímu vyhodnocení. Malovaná keramika z těchto objektů posloužila jako základ k vypracování systematiky malovaného dekoru MMK (viz stať E. Kazdové, str. 43—67).

Pokud jde o vlastní domy zjistili jsme jednak existenci pětiřadových kúlových staveb (otázkou zůstává jejich datování), zejména D₁ (obr. 2), jednak menších čtyřúhelných kúlových domků (rovněž těžko datovatelných) a pak velký dům s obvodovým základovým žlabem — D₇ (tab. VI:2). Obytná část osady však zůstává zatím téměř neprozkoumána.

Zdá se, že v dislokaci jednotlivých sídlištních prvků osady fáze Ia MMK se jeví jistá zákonitost: umístění jednotlivých druhů objektů se řídí celkovou koncepcí opevnění jádra osady. Vnitřní opevněná plocha byla patrně ponechána volná; mezi příkopem a vnější palisádou stály jen menší objekty spíše hospodářského významu, těsně za vnější palisádou se nacházely stavební jámy (hliníky) a snad i výrobní část sídliště a teprve potom následovala vlastní obytná část osady. Tato část je zatím prozkoumána nejméně. Je třeba počítat s možnou další dislokační diferenciací uvnitř vlastní obytné části sídliště a snad i s dalšími fortifikačními prvky, chránícími celou osadu. Ke zjištění situace dojde po dokončení výzkumu opevněného centra.

Dosavadní naše znalosti stran dislokace různých objektů v osadě s MMK jsou čerpány především z výzkumu na východní straně opevněného centra v sektoru „C“. Západně centra v sektoru „C“ je situace obdobná jako na protilehlé

Obr. 7. Těšetice-Kyjovice. Vzorek keramiky z kontrolního profilu č. 2 (srov. obr. 4): A — materiál z vrstvy I; B — materiál z vrstvy II; C — materiál z obj. č. 107; D — materiál z obj. č. 131. (Kresba: V. Poďborský—M. Bálek)

straně (obr. 2). Na odkryté ploše v této části jsme zjistili velkem 25 objektů, jednak neolitických, jednak halštatských. Pokud se týká MMK, šlo především o menší kruhové či nepravidelně členité jámy s malovanou a vypíchanou keramikou; stopy po obytných objektech jsme tu ostatně ani neočekávali. Za zmínku stojí objekt č. 109: šlo o obilnici kruhového ústí (Ø cca 2,80 m) a vakovitých stěn s rovným dnem v hloubce 2,20 m; stěny a dno jámy byly do červena vypáleny a ve spodním destruktčním kuželu jámy se kromě nepočtených zbytků zuhelnatělého obilí našla také keramika fáze IIa MMK (se stopami bílé malby). Objekt 109 náleží tedy k dosud nepočteným, avšak přesně datovaným dokladům lengyelského osídlení naleziště ještě v době mladšího stupně MMK.

*

Halštatské osídlení je rozptýleno zřejmě po celé lokalitě v Sutnách u Těšetic-Kyjovic, jistá koncentrace však se zřejmě nalézá ve východní části naleziště, tj. v nižších polohách svahu. Zde jsme roku 1967 otevřeli typickou horákovskou zemnici kruhového půdorysu (Ø cca 6 m) s pecí, vchodem z jižní strany a s četnými konstrukčními detaily.¹⁰ Také roku 1964 jsme zjistili a prozkoumali halštatskou kruhovou kulturní jámu (obj. č. 2) v těsné blízkosti hliníku č. 1 v sektoru „E“. Na odkryté ploše sektoru „C“ (obr. 2) se objevila řada dalších horákovských sídlištních objektů, jak obytného, tak hospodářského či neurčitelného charakteru. K obytným zemnicovým typům patří objekty č. 8, 48, 56 a 113 (z nich zejména č. 48 a 56 konstrukčně velmi dokonalé), k ostatním zejména jámy č. 46, 66, 83a, 85, 133. Také v některých starších jámách se při povrchu nacházely horákovské střepy; stejně i z povrchových nálezů pochází halštatská nebo pozdně halštatská keramika (srov. PA LX-2, 1969, 591, obr. 13:16), snad i z rozrušených žárových hrobů.

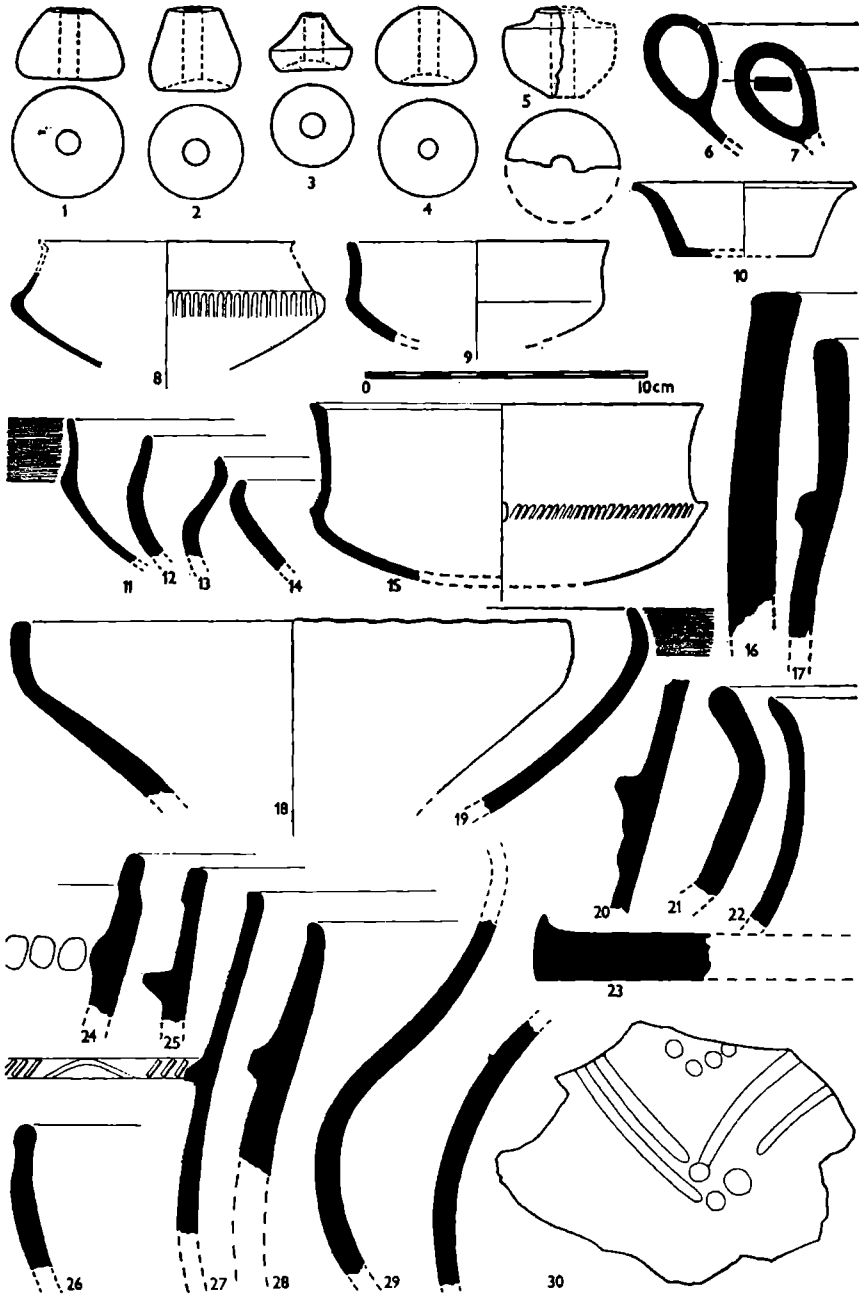
Zatím nelze usuzovat na systém halštatského osídlení, neboť terénní výzkum se soustředil dosud především na střed osady s MMK a do koncentrace halštatského osídlení nedospěl. Spíše bychom mohli o dosud odkrytých halštatských objektech uvažovat jako o stavbách periferních. I tak ovšem stojí za zmínku, zejména stran nálezového keramického materiálu.

Halštatská keramika ze Suten vykazuje typické znaky mladší fáze středního horákovského stupně, výjimečně i stupně pozdního.¹¹ Je tedy velmi blízká, časově jen poněkud mladší, keramice z nedaleké halštatské osady v Těšeticích-Vinohradech¹² a na možnou souvislost s halštatským mohylníkem v lese Purkrábka tímto znovu poukazují. V dosavadních předběžných zprávách o výzkumu v Sutnách jsem již vyobrazil četné ukázky halštatské keramiky z objektů č. 10, 48, 56 aj. (srov. pozn. č. 4 a 5). Na obr. 8 v tomto příspěvku je nálezový profil keramiky objektu č. 113, který celkové datování halštatu ze Suten potvrzuje. Kromě řady přeslenů (8:1—5) se ve výplni zemnice č. 113 našly fragmenty téměř všech základních typů keramiky mladší horákovské kultury, jako jsou misky s prohnutým hrdlem (8:9, 11, 12, 15), misky se zataženým okrajem (8:14, 18, 19), nízká široká osudíčka, často s jemnou kanelací na výduti (8:8, 13), velká amforovitá

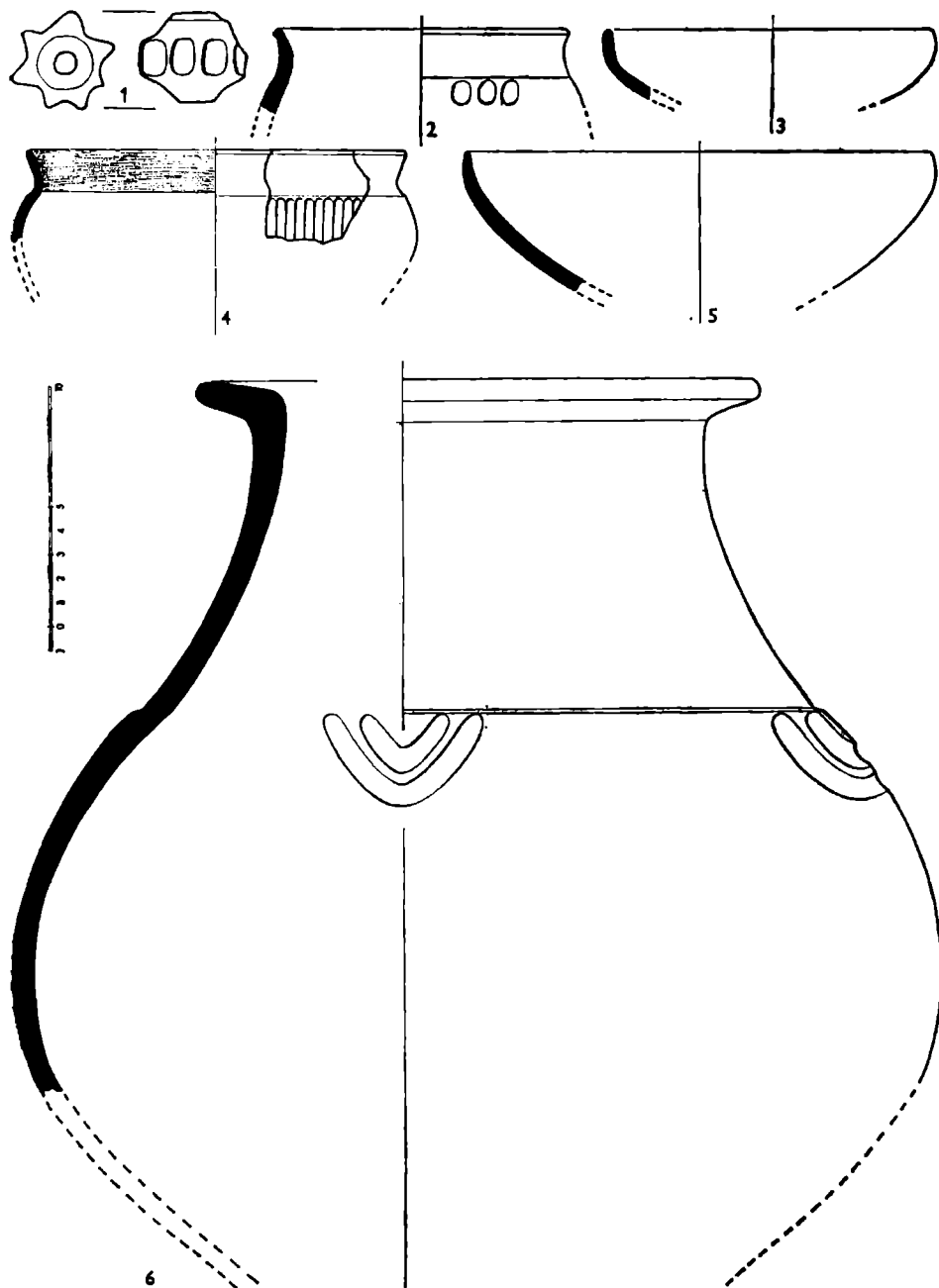
¹⁰ V. Podborský — V. Vildomec, PV AÚB 1967, 10, 140—141, tab. 12—13.

¹¹ V. Podborský, Jihomoravská halštatská sídliště — I, II, SPFFBU E 15, 1970 a E 17, 1972 (srov. zde vypracované třídění sídlištní horákovské keramiky a zařazení materiálu z Těšetic-Kyjovic-Suten).

¹² V. Podborský, FAP 9, 1965.

Obr. 8. Těšetice-Kyjovice. Výběr keramiky z halštatského objektu č. 113.
(Kresba: V. Podborský—M. Bálek)

Obr. 9. Těšetice-Kyjovice. Výběr keramiky z halštatského objektu č. 133.
(Kresba: V. Podborský—M. Bálek)

osudí (8:20—22, 30), četné varianty hrncovitých a soudečkovitých nádob s profilovaným okrajem (8:17, 24—28), šálky s uchem, hrubé vakovité nádoby (8:16), talířovité misky (8:10) a lahvovité amfory (8:29). Našly se tu také fragmenty hliněných kruhových podložek s lištovitě zvýšeným okrajem, zlomky závaží a další běžný hliněný a parohový či kostěný inventář; kovových předmětů téměř není.

V jámách č. 85 a 133 (jsou situovány blízko sebe, srov. obr. 2) se našly kromě běžného keramického inventáře také zbytky zuhelnatělého obilí. Podle rozboru Fr. Kühna jde většinou o ječmen, vzácněji pšenici, výjimečně oves. V objektu č. 85 se zbytky obilí našly nade dnem v intenzívně humózní hlíně, v objektu č. 133 tomu bylo podobně, nade dnem jámy však ležela také větší část halštatské amforovité zásobnice (obr. 9:6), která byla asi původně schránkou na zrna. Ostatní inventář objektu č. 133 byl nepočtený (obr. 9), avšak chronologicky a kulturně opět velmi výrazný.

Stav teoretického vyhodnocení výsledků výzkumu v souvislosti s komplexním zpracováním MMK

Cíl neolitického výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích, usměrněný dosavadními výsledky terénních prací a kvalitou získaných pramenů hmotné kultury, lze dnes vidět v řešení, resp. v podstatném příspěvku k řešení následujících problémů středoevropského neolitika:

1. Vznik MMK v souvislosti se vznikem lengyelské kultury vůbec.
2. Podrobná archeologická periodizace MMK, zjištění hlubšího ekonomicko-spoolečenského významu této periodizace a synchronizace s ostatními oblastmi lengyelského okruhu.
3. Přesný vztah MMK ke kultuře s vypíchanou keramikou.
4. Ekonomicko-spoolečenská struktura středoevropské neolitické obcíny.
5. Nadstavbová, resp. kultovní stránka života středoevropských neoliticů.
6. Absolutní chronologie mladého neolitu.

Jestliže prvé tři body nahoře seřazené problematiky jsou již v různém stupni rozpracovanosti a je možno se tu vykázáti již určitými pevnými fakty, řešení posledních tří bodů je ve stadiu shromáždění základních údajů; zejména problémy sub 4 a 5 chceme řešit na bázi historického materialismu až po získání maximálního počtu podkladů z terénu. To je samozřejmě otázka především času, usměrnění terénních prací k získání potřebných podkladů a pak také otázka ukončení řady expertíz z příbuzných oborů, jejichž souhrnných výsledků by bylo možno využít. Je tedy zřejmé, že teoretické zpracování výsledků bude záležitostí dlouhodobou.

Při sledování otázky vzniku MMK je nutno vycházet z definitivně potvrzeného faktu, že lengyelská kultura na Moravě (= MMK) tvoří poměrně velmi samostatnou a kulturně vysoko stojící skupinu v rámci lengyelského okruhu kolem středního toku Dunaje. Jejím hlavním charakteristikem je existence složitě polychromní malby na keramice, přítomnost velmi početné ženské hliněné plastiky, neexistence pohřebišť, existence opevněných osad eliptického či kruhového tvaru a fakt přímého dotyku s lidem vypíchané keramiky. S takto vymezenou, kulturně progresivní skupinou, jejíž oblast rozšíření tvoří zejména jižní Morava s centrem na Znojensku, úzce, zřejmě organicky, souvisí lengyelská oblast Dolního Rakouska asi po Dunaj; je bohužel málo známa, zejména její geografický rozsah, a větších

systematičtějších výzkumů tam zatím mnoho provedeno nebylo. Přesto se lze s N. Kaliczem domnívat, že dolnorakouská a jihomoravská oblast tvoří jedinou západolengyelskou (resp. severozápadolengyelskou) oblast, odlišující se dosti podstatně od východolengyelské (resp. jihovýchodolengyelské) oblasti,¹³ s nejnámějšími lokalitami maďarského lengyelu jako Aszód, Zengövárkony, Villánykövesd, Kőkény, Lengyel aj.; sem by třeba počítat i slovenská naleziště typu Nitrianský Hrádok, Svodín, Velké Kostolany, Chrabrany, Trakovice, Pečeňady, Velké Hoste aj.^{13a} Východolengyelská oblast je v určitém smyslu více zasažena vlivem potiské kultury, zná dosti rozsáhlá kostrová pohřebiště, opevněná sídliště se svým tvarem váží úzce na terén a nezachovávají půdorysnou dispoziční elipsy či kruhu a malba keramiky je podstatně jednodušší než v oblasti západolengyelské (sestává obvykle jen z pruhů, řídčeji se objeví hvězdice a spirály). Oblast mezi oběma uvedenými skupinami, tj. severozápadní Maďarsko, Burgenlandsko, území mezi řekou Moravou a Malými Karpatami, je velmi málo známa a tento fakt ztěžuje upřesnění klasifikace vzájemných vztahů mezi západolengyelskou oblastí a znesnadňuje také řešení otázky vzniku MMK.

Vznikem MMK jsem se zabýval podrobněji v roce 1970¹⁴ a tehdy formulovanou myšlenku o přisunu skupin lidí z jihovýchodu, nesoucích s sebou teprve „impuls k vytvoření samostatné větve lengyelské kultury na Moravě“ nemohu z výše naznačených důvodů než znovu podtrhnout. Není totiž přímého východiště, odkud by MMK mohla hotová na jižní Moravu přijít; podvědomě myšlené oblasti Panonie nepřicházejí dnes v úvahu a vůbec se zdá, že vnitrobalkánské cesty pronikání jižních (předoasijských) vlivů byly snad rozhodujícím činitelem pro zformování východolengyelské skupiny, nikoli však skupiny západolengyelské: pro tuto západní oblast bude nutno počítat ještě i s jinou cestou přisunu předoasijských eneolitických prvků, a to po jadranském pobřeží Balkánu (srov. např. hvarskou kulturu) k severu a dále pak patrně Slovinskem do Dolního Rakouska a na Moravu. Pro naznačený směr by hovořily určité jevy v oblasti keramické malby i morfologie keramiky, vlastní důkaz bude však muset být teprve zpracován.

Nadále tedy počítáme s příchodem nových skupin lidí na jižní Moravu v době vzniku MMK. Tím je vysvětlitelný fakt nadměrné koncentrace osídlení jižní Moravy té doby i kvalitativně zcela nový ráz celé kultury mladšího neolitu, jakkoli celkový charakter kultury s MMK byl z větší části dotvořen až přímo na místě — z hlediska balkánského sice v periferní, avšak tradičně kulturně plodné oblasti jižní Moravy a Dolního Rakouska.

Aby bylo možno spolehlivě řešit otázky vzájemných vztahů mezi předchozími, současnými a následnými kulturami a z toho plynoucí problémy geneze, rozvoje a zániku dané archeologické jednotky, jakož i pokusit se o klasifikaci skutečných sociálních poměrů neolitické obcí, je nutno přednostně vypracovat archeologickou periodizaci památek hmotné kultury. Předejde se mnoha omylům bude-li se pracovat vždy jen s tím následnými fázemi vývoje a vyloučí-li se tím nehistorická záměna konkrétního obecným.

¹³ Myšlenku vyslovil při společných úvahách s autorem tohoto příspěvku dr. *Nándor Kalicz* z Maďarské akademie věd v Budapešti.

^{13a} Za umožnění zevrubné prohlídky materiálu z maďarských a slovenských lokalit děkuji dr. *N. Kaliczovi*, dr. *G. Bándímu*, dr. *J. Vladárovi*, dr. *S. Šiškovci*, dr. *V. Pavíkové* a dr. *J. Pavíkovci*.

¹⁴ *SlArch* XVIII-2, 1970, 249 ad., spec. 252.

Periodizace MMK prodělala známý vývoj od J. Palliardiho k F. Vildomcovi a sám jsem ji naposled shrnul roku 1970.¹⁵ V té době jsem měl snahu vyjádřit příslušnost MMK do rámce lengyelského okruhu také periodizační nomenklaturou a přidržel jsem se proto universálního označení pěti vývojových stupňů, jak je vypracovali slovenští badatelé (L I—L V). Mezi tím vycházelo stále více najevo, že specifice moravského vývoje odpovídá nejlépe základní periodizace J. Palliardiho z roku 1914, resp. 1916,¹⁶ počítající se dvěma základními vývojovými stupni (I, II) a se dvěma fázemi každého stupně (Ia, b; IIa, b). Této periodizace také použil důsledně ve své práci o MMK roku 1970 P. Košťuřík.¹⁷ Po četných diskusích o tomto problému v rámci pracovního týmu jsme se posléze rozhodli podržet nadále jako výchozí periodizaci pro další práci ono třídění J. Palliardiho, rozvedené později F. Vildomcem. Tato koncepce se odrazila již ve společném přehledu MMK pro dílo „Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa“.¹⁸ Přehled této periodizace s napojením na ostatní základní systémy přináší přehledná tabulka na obr. 10.

Staronovou periodizační nomenklaturou nikterak nekorigujeme náplň prvních čtyř stupňů (L I—L V) obecného systému lengyelského okruhu (stupeň L V na Moravě, zejména na jižní Moravě již není zastoupen). Zdůrazňujeme jí pouze fakt blízké vnitřní příbuznosti fází Ia, b oproti fázím IIa, b, při čemž mezi oběma hlavními stupni se předpokládá určitá diskontinuita (jak je poukázáno v příspěvku J. Janáka, viz dále, str. 133, existují určité jevy, které by tuto diskontinuitu umožňovaly již dnes anulovat).

Současnou periodizaci považujeme za výchozí systém, o jehož platnosti sotva již lze dnes pochybovat, který však bude nutno dále zjemňovat. V dosavadních pracích jsem měl možnost poukázat na rysující se vydělení nejméně tří dílčích subfází v rámci fáze Ia MMK.¹⁹ Také v rámci fáze IIb je vývoj materiální kultury diferencovatelný nejméně geograficky, snad i chronologicky. Na přehledné tabulce vývoje hlavních keramických typů (obr. 11) je diferenciací kulturního vývoje závěrečné fáze MMK mezi oblastmi jižní a severní Moravy vyjádřena označením IIb (jižní část) a IIc (severní část); tím není jednoznačně řečeno, že musí jít o chronologicky následný vývoj, nýbrž je naznačena možnost, že jisté (nepodstatné) difference v hmotné kultuře MMK jižní a severní části země jsou dány zejména geografickou lokalizací. Tyto otázky řeší současně P. Košťuřík, zejména v souvislosti s analýzou velmi kvalitních nálezových celků pozdní MMK z hradiska u Kramolína (viz dále, str. 195—209). Vypracování zmíněných dílčích úseků v rámci základních fází MMK považují posud za pracovní hypotézy, a to do té doby, než jejich existence bude ověřena početně-statisticky na větších sériích pramenného materiálu.

Dílčí statistickou analýzu provedl na materiálu z objektu č. 1 z Tešetic-Kyjovic Z. Weber (srov. dále str. 81—93). Obsah velké jámy (hliníku) fáze Ia, statisticky vyhodnocen na změnu ornamentace MMK, potvrdil možnost dalšího sledování existence tří subfází v rámci Ia. Statistických analýz na změnu ornamentace

¹⁵ *Ibidem*, 252 ad.

¹⁶ J. Palliard, Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren, WPZ 1, 1914, 256 ad.; též, Hliněné modely neolithických chýší, ČMMZ 16, 1916, 44. Srov. k tomu též příspěvek autora této statě v Poulikově sborníku, 15, pozn. č. 8.

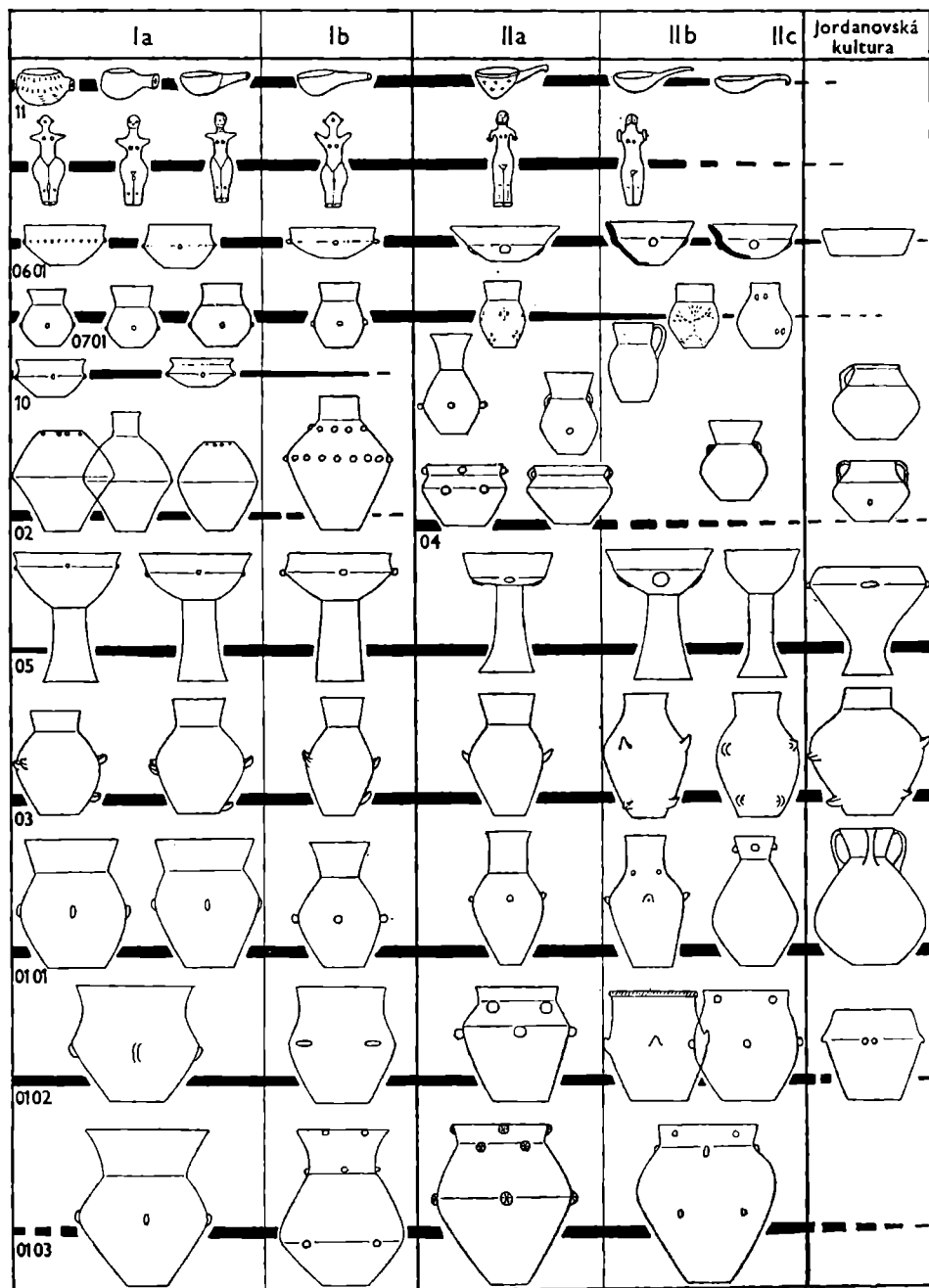
¹⁷ P. Košťuřík, Pozdnělengyelské osídlení Moravy, rkp diplomní práce, Brno 1970.

¹⁸ V. Podbořský—E. Kazdová—P. Košťuřík, Die Lengyel-Kultur in Mähren, v tisku.

¹⁹ V. Podbořský, PA LX-2, 1969, 582, 587.

ČECHY	MORAVA			MORAVSKO-DOLNORAKOUSKÁ SKUPINA (současný stav)			JIHOZÁPADNÍ SLOVENSKO
M. ZÁPOTOCKÁ E. NEUSTUPNÝ 1969 - 1970	J. PALLIARDI 1911 (1914)	F. VILDOMEČ 1928 - 1929	V. PODBORSKÝ 1970	JIŽNÍ MORAVA	SEVERNÍ MORAVA	DOLNÍ RAKOUSKO	J. LICHARDUS J. VLADÁR A. TOČÍK
VK II	VK	VK	VK 1-2	VK ¹ -2	VK ¹ -2	VK	L Ia LUŽIANKY
VK III	BOSKOVŠTEJN - VÝHON (MMK I) //Ia/	MMK I/1	VK ¹ 2-3 MMK I ¹ 2 3	VK ¹ 3 MMK Ia ¹ 2 3	VK 3	MK I	L Ib VELKÉ HOSTE
L II VK IV a b	//Ib/	MMK I/2 MMK I/3	4 MMK II	4 MMK Ib	VK ³ -4 MMK I		L II SVODÍN
L III	BOSKOVŠTEJN-SMOHA (MMK IIa)	MMK II/1 MMK II/2	MMK III	MMK IIa	MMK IIa	MK II (WOLFSBACH)	L III PEČEŇADY
L IV (STŘEŠOVICE)	BOSKOVŠTEJN-RYBNÍK (MMK IIb)	MMK II/3	MMK IV //JORDANOV/	MMK IIb A	MMK IIc //JORDANOV/		L IV TOPOEČANY - SZOB BRODZANY - NITRA
L V (JORDANOV)	//Ic/		↓ KNP - B	↓ KNP - B	↓ KNP B	BALATON	L V LUDANICE

Obr. 10. Srovnávací tabulka periodizačních systémů kultury s MMK. (Kresba: V. Podborský - M. Bálek)

Obr. 11. Schéma typologického vývoje hlavních keramických tvarů kultury s MMK.
(Kresba: V. Podborský—M. Bálek)

a zejména na vývoj dalších významných vlastností keramiky zatím nemohlo být provedeno více, neboť pramenný materiál není k tomu účelu ve větším množství připraven. Proto zatímní výsledky z objektu 1 nemají ještě ani relativní platnosti, spíše jsou ověřením možnosti práce s numericky připraveným pramenným materiálem (keramikou). V případě velkých objektů (hliníky č. 1, 3, 4) narážíme ještě na otázku vzniku zásypu těchto velkých jam. Zatím se kloníme k názoru, že postupný vznik výplně hliníků je v zásadě odrazem vývoje lokality v určité historicky krátké době, tj. v rámci trvání fáze Ia MMK, podobně jako je tomu zcela určitě s výplní příkopu opevněného centra. Potvrdí-li se tento předpoklad — poněkud složitější je situace v objektu č. 4, kde existují (z terénní stratigrafie²⁰ plynoucí) dvě hlavní subfáze v rámci MMK Ia — získá také vypracování tří subfází MMK Ia, získané statistickou analýzou, reálný podklad.

V rámci přípravy keramického materiálu z výzkumu v Těšeticích-Kyjovicích a MMK vůbec pro strojně-početní zpracování jsme připravili numerický kód keramiky MMK.²¹ Na základě zkušebního kódování keramiky z různých vývojových fází MMK lze dnes říci, že zmíněný kód v hlavních rysech vyhovuje potřebám numerické deskripce a umožní poměrně jednoduchou přípravu vstupních dat pro počítač. V rámci devadesáti sloupců dekadické soustavy (25 sloupců je ponecháno pro adresní údaje,²² zbytek tvoří speciální část s ponecháním dostatečné rezervy) jsou postíženy všechny důležité vlastnosti keramického materiálu MMK, zejména: stupeň dochovalosti jedince, morfologická stránka, úprava povrchu, rozložení výzdoby, technika výzdoby, barevnost povrchu a malovaného dekoru, systematika malby, systematika ryté a ostatní vhloubené výzdoby a systematika plastické výzdoby. Poměrně největší počet sloupců numerického popisu je vyhrazeno malované ornamentaci se všemi aspekty kombinace barev, techniky malby, prvků, motivů a variant malby, rozmístění dekoru na vnější a vnitřní straně nádoby atd., což je v případě malované keramiky přirozené.

Podle dosavadních zkušeností a zejména máme-li na mysli, že vypracovaný numerický systém má značné rezervy, lze předpokládat, že kód moravské malované keramiky bude použitelný pro celý lengyelský okruh a může posloužit k integrovanému přístupu ke zpracování lengyelské keramiky.

Závěrem chci znovu konstatovat, že kolektivní, resp. týmový vnitřoborový a komplexní mezioborový přístup ke zpracování archeologického terénního výzkumu osady s MMK v Těšeticích-Kyjovicích otevírá nové možnosti řešení problémů moravské větve lengyelské kultury i lengyelského okruhu vůbec a perspektivně také základních obecných otázek střeoevropského neolitu. Některé naznačené dílí výsledky nejsou v tomto směru než skromným počátkem; chtějí však být výrazem snahy jít dále po vytčené cestě. Ve výhledu je pak — kromě plnění plánovaných etap terénního výzkumu — ještě i revize otázek vztahů

²⁰ *Týž*, op. cit., 577, obr. 2.

²¹ Viz poznámku č. 6.

²² Adresní část vychází ze systému, vypracovaného kolektivem pracovníků AÚ ČSAV Praha, pracoviště Bylany (srov. B. Soudský, Principles of automatic Data treatment applied on Neolithic Pottery, Praha 1967).

mezi lidem s vypíchanou a moravskou malovanou keramikou,²³ nové zpracování keramické plastiky MMK v nejširším evropském kontextu, prohloubení studia historické interpretace dekoru keramiky MMK, vypracování numerického deskripčního systému pro štípanou industrii MMK a neolitu vůbec, zpracování kostěného a parohového materiálu a kosterního inventáře osady a využití dalších přírodovědných datovacích metod. Vlastním cílem však zůstává přesná klasifikace ekonomické, společenské a nadstavbové stránky lidu s moravskou malovanou keramikou.

ШЕСТЬ ЛЕТ ПОЛЕВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НЕОЛИТИЧЕСКОГО И ГАЛЬШТАТСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ В ПОЛОЖЕНИИ СУТНЫ ПРИ СЕЛАХ ТЕШЕТИЦЕ-КИЙОВИЦЕ

(К девятиста пятой годовщине со дня рождения директора Франтишека Вильдомеца)

Автор начинает своим очерком ряд статей, относящихся прямо (статьи А. Земана и П. Гавличека, Э. Каздовой, З. Вебера, К. Драждяна и С. Бржицы), или непрямо (авторы В. Явак, О. Кос и П. Коштуржик) к систематическим археологическим раскопкам в положении Сутны при селах Тешетице—Кийовице, район Зноймо, в южной Моравии.

Исследования в Тешетидах—Кийовицах, которые проводит Археологическая экспедиция Кафедры археологии философского факультета УЙЭП и Южноморавского музея в г. Зноймо под руководством В. Подборского, касаются с самого начала двух доисторических периодов: периода неолита, именно культуры с моравской расписной керамикой (МРК), и гальштата (т. н. гораковской культуры). В настоящем этапе уделяется внимание прежде всего проблемам МРК. Это отражается тоже в упомянутых статьях.

В первой части автор подытоживает историю открытия местонахождения, включительно построения исследовательской станции в Тешетидах—Кийовицах. Статья о характере местонахождения и методике раскопок переходит потом к описыванию существующих до сих пор результатов раскопок.

С 1967 г. была раскрыта площадь около 6.500 м², большей частью в секции „Ц“ местонахождения (рис. 1, 2). В общем было открыто 133 объекта поселения различных типов и культурной принадлежности, 7 наземных столбовых домов и 3 могилы с труположениями. Было доказано, что культура с МРК развивалась на стоянке в расстройнии фазисов Ia—IIa новой периодизации МРК (рис. 10); самым значительным является, однако, фазис Ia (= самая старшая ленгильская культура в южной Моравии), которому принадлежит круглый, вром обнесенный центр поселения и большая часть до сих пор открытых объектов. Фазис Ia является одновременным с 3. фазисом наколотой керамики, которому принадлежит могила с труположением (H₂ — табл. XIII : 2, XIV) и некоторые культурные ямы (табл. XII : 2, XV).

Описанию и документации укрепленной площади (рис. 3, табл. VIII) автор уделяет особое внимание. Специальное изучение разрезов рва (см. следующую статью А. Земана и П. Гавличека) (табл. X, XI) принесло выяснение о заполнении рва, во-первых, естественными наносами (слой III и II, рис. 4), во-вторых, искусственной насыпью (слой I, рис. 4) со времени после окончания функции рва, т. е. со времени перехода фазисов Ia/16 МРК. Керамика, найденная в слоях III—I, является с точки зрения типологии одинаковой; она принадлежит самому старшему периоду МРК. В заполнении рва встречаются тоже кости животных, каменные изделия (рубящая индустрия, обломки шлифованных орудий, зернотерки), предметы костяного и рогового производства и особенно глиняные женские статуэтки (табл. XVII, XVIII). Приходилось найти тоже уникальные торсы сидящих женских фигурок культового значения (табл. XIX).

²³ Dosud platný stav této otázky pro jihomoravské poměry je shrnut v autorově stati O komunikacích mezi lidem s vypíchanou a malovanou keramikou, Pouštkův sborník, Brno 1970, 14—19.

Пятно рва хорошо заметно на глубине 0,30 м от современной поверхности, на фоне желтого материкового лесса. Средняя ширина рва — 5—7 м, дно рва находится на глубине 3,2—3,8 м. Профиль рва из секция „Ц“ раскопок показывают вертикальные срезы (рис. 5).

На заполненном и спланированном рву были построены другие, младшие объекты культуры МРК (табл. XII : 1), вероятно со времени фазы IIa этой культуры. Одинаково датируется тоже могила с труположением (H₂), которая была запущена до заполненного уже рва (табл. XIII : 3, XIV : 1—3).

Рвом обнесённая круглая площадь находится в кульминационном пункте местонахождения. Она имеет в диаметре около 50—55 метров. В южной половине этой площади раскопки уже окончены, в северной половине в исследованиях продолжается (см. аэрофотосъёмку укрепленного центра поселения с моравской расписной керамикой, табл. VIII). Параллельно со рвом проходит с внутренней стороны рва два частокола (рис. 3). С четырех главных сторон света ведут в укрепление 4 входа с воротами (табл. VII). Исследуемая до сих пор половина площади внутри укрепления пуста; поскольку здесь находились культурные ямы, то они старше (объект № 83 с наколотой керамикой), или моложе (объект № 79 с лентгильской керамикой с белой расписью, т. е. с керамикой фазы Ib МРК; объект № 85 с гальштатской керамикой) чем укрепление.

Возникает вопрос о назначении укрепленного центра поселения Ia фазы моравской расписной керамики. Перед окончанием раскопок надо сказать, что существуют 3 интерпретационных предположения о назначении рва: 1. ров был выкопан жителями поселения для защиты скота от диких животных; 2. укрепление было построено в целях обороны; 3. укрепленная площадь могла служить местом культа. Самым правдоподобным толкованием может быть третье, особенно если принять во внимание существующие аналогии в неолите и энеолите западной Европы.

С внешней восточной стороны проходит параллельно со рвом еще один частокол (рис. 2). Только за этим частоколом находятся большие ямы для добычи глины (т. н. „строительные“ ямы; объекты № 1, 3, 4 — рис. 1, табл. VI : 1) и жилая часть поселения, вероятно, наземные дома (табл. VI : 2). Эта часть местонахождения до сих пор еще очень мало исследована, но и так можно сказать, что поселение народа с культурой МРК было в Сутнах построено по единому плану.

Дальше автор информирует о гальштатской деревне в Сутнах при селах Тешетце—Кийовице. Система гальштатского поселения до сих пор неизвестна. При исследовании неолитического селища были открыты отдельные объекты т. н. гораконской культуры, прежде всего землянки или полужемлянки (объекты № 8, 10, 48, 56, 113) и хозяйственные ямы; интересны особенно зерновые ямы (объекты № 85, 133). Керамика из этих ям (рис. 8, 9) датирует гальштатское поселение ступенью HC₂ — HD по периодизации П. Рейнке, т. е. до младшей фазы средней-, и, в виде исключения, еще до поздней ступеней южморавской гораконской культуры.

B. П.

SECHS JAHRE ARCHÄOLOGISCHER TERRAINAUSGRABUNG DER NEOLITHISCHEN UND HALLSTATTZEITLICHEN SIEDLUNG „SUTNY“ BEI TĚŠETICE-KYJOVICE

(Zum fünfundneunzigsten Wiegenfest von Direktor a. D. František Vildomec)

Der Autor bringt mit seinem Beitrag die Einbegleitung zu einer Serie von Abhandlungen über jene Probleme, die direkt (Arbeiten der Autoren A. Zeman und P. Havlíček, E. Kazdová, Z. Weber, K. Draždák und S. Bříza) sowie indirekt (Autoren V. Janák und O. Kos sowie P. Košťufík) mit der ausgedehnten archäologischen Ausgrabung in „Sutny“ bei Těšetice-Kyjovice, Bez. Znojmo, Südmähren, zusammenhängen. Bislang sind sechs Ausgrabungssaisonen auf der angeführten Fundstätte verfloßen und zahlreiche Probleme aufgetaucht, die einer Zusammenfassung bedürfen. Der ganze Komplex der zitierten Beiträge entstand über Anregung des Leiters des Katheders für Prähistorie der philosophischen Fakultät der J. E. Purkyně-Universität Doz. Dr. Martin R. Perniška, CSc.

Die Ausgrabung in Těšetice-Kyjovice ist von Anfang an zweigleisig: sie verfolgt das Neolithikum, namentlich die Kultur mit mährischer bemalter Keramik (im weiteren MBK) und die

Hallstattperiode. In der gegenwärtigen Ausgrabungsetappe widmet man mehr Aufmerksamkeit den Problemen der MBK, und dies findet seinen Niederschlag in der Serie auf der nachfolgenden Beiträge.

Im ersten Teil schildert der Autor die Geschichte der Entdeckung der Lokalität und fasst auch die Geschichte der bisherigen Ausgrabungen bei Těšetice-Kyjovice einschliesslich des Aufbaues einer Forschungsstation an Ort und Stelle zusammen.

Die weitere Passage gilt dem organisatorischen Belang der Ausgrabung: die Arbeiten betreibt der Katheder für Urgeschichte der philosophischen Fakultät der J. E. Purkyně-Universität in Brno zusammen mit dem Südmährischen Museum in Znojmo. Ausgrabungsleiter sind Doz. Dr. Vladimír Podborský, CSc und Dr. Vědomil Vildomec, Stellvertreter des Ausgrabungsleiters ist Dr. Pavel Košťufík. Die Bearbeitung der Ausgrabung erfolgt laufend von einem Arbeitsteam (V. Podborský, P. Košťufík, E. Kazdová, Z. Weber, M. Bálek), eingeschaltet sind hier auch einige Hörer der Ungeschichte der philosophischen Fakultät der J. E. Purkyně-Universität; auch beteiligen sich daran bedeutsam zahlreiche Spezialisten aus verschiedenen naturwissenschaftlichen und technischen Fachgebieten, deren Beiträge auch zum Komplex der folgenden Abhandlungen gehören. Eine Zusammenarbeit zwischen In- und Ausland wurde insbesondere im Bereich der radiometrischen und paläomagnetischen Chronologie angebahnt. Die ablaufenden Arbeiten unterliegen einem einheitlichen Plan, der seinen Ausgang von zwei Teilaufgaben des staatlichen Grundforschungsprogramms nimmt.

Mit einer Abhandlung über den Charakter der Lokalität und die Forschungsmethode geht sodann der Autor dazu über, die bisherigen Ergebnisse der Terrinausgrabung bei Těšetice-Kyjovice zusammenzufassen.

Seit dem Jahre 1967 wurde eine Fläche von ca. 6.500 m² durchgegraben, grösstenteils im Sektor „C“ der Lokalität (Abb. 1, 2). Insgesamt öffnete man 133 verschiedengeartete Siedlungsobjekte in bezug auf Charakter und Kulturzugehörigkeit, 7 oberirdische Pfahlhäuser und 3 Skelettgräber. Es konnte nachgewiesen werden, dass sich die Kultur mit MBK auf der Fundstätte im Intervall der Phasen Ia—IIa der neuen Klassifikation (siehe dazu im weiteren sowie vgl. auch Abb. 10) entwickelte; am bedeutsamsten ist aber die Phase Ia (= älteste Lengyel-Kultur in Mähren), der der befestigte kreisrunde Kern der Siedlung und die meisten bisher ausgegrabenen Objekte angehören. Die Phase Ia der MBK verlief zeitlich parallel mit der 3. Phase der Stichbandkeramik-Kultur, zu der auf der Lokalität ein Skelettgrab (H₂ — Taf. XIII: 2, XIV) sowie mehrere Objekte (Taf. XII: 2, XV) gehören.

Der Beschreibung und Dokumentation des befestigten Teiles der Siedlung (Abb. 3, Taf. VIII) ist dann der weitere Teil des Beitrags gewidmet. Eine fachkundige Klassifikation der Grabenausfüllung (Taf. X, XI) erbrachte die Feststellung, dass der Graben des befestigten Zentrums einerseits mit natürlichen Abspülungen (Schichten III und II, Abb. 4), andererseits mit künstlichem Planierungsmaterial (Schicht I, Abb. 4) ausgefüllt war, wobei die Planierung bald nach Beendigung der Funktion des Grabens, d. h. etwa am Ende der Phase Ia der MBK, erfolgte. Das keramische Inventar aller drei Hauptschichten der Grabenausfüllung (Abb. 6, 7) ist chronologisch einheitlich und weist Merkmale der Phase Ia auf; aus dem Graben stammen auch zahlreiche tönernerne Frauenplastiken (Taf. XVII, XVIII) und zwei einzigartige Torsi sitzender Frauenstatuen (Taf. XIX). Die Form des Grabens auf der Fläche des Sektors „C“ erhellt aus den gewonnenen Querschnitten des Grabens, Abb. 5.

Auf dem ausgefüllten Graben standen dann weitere Objekte der jüngeren Lengyel-Kultur (Taf. XII: 1), die zeitlich wahrscheinlich in die Phase IIa der MBK fallen, wohin auch das sekundär in den Graben versenkte Skelettgrab (H₃) gehört (Taf. XIII: 3, XIV: 1—3).

Der Graben schloss zusammen mit zwei inneren Palisadenzäunen (Abb. 3) die kreisrunde Fläche vom Durchmesser von ca. 55—60 m ein (diese Fläche ist in der südlichen Hälfte durch Ausgrabungen erforscht, im nördlichen Teil wartet sie erst auf die Ausgrabung). Ins befestigte Areal führten von den vier Himmelsrichtungen 4 Eingänge mit Toren (Taf. VII). Das Innere war leer; sofern sich hier Objekte vorfanden, gehörten sie zu den jüngeren Phasen als die Phase Ia (z. B. die Grube Nr. 79 mit Keramik der Phase Ib^a).

In einer Entfernung von 37—42 m zieht sich längs des Grabens noch eine äussere Palisade hin, Obj. Nr. 73 (Abb. 2), die offenbar auch die kreisrunde Konzeption der Siedlungsanlage respektiert. Erst jenseits der äusseren Palisade befinden sich grosse Lehmgruben (Obj. Nr. 1, 3, 4, — Abb. 1, Taf. VI: 1) und dann folgt der Wohnteil der Siedlung (Taf. VI: 2). In der Dislokation der einzelnen Objekte im Rahmen des Siedlungsbaues herrscht also offensichtlich eine strenge Ordnung, die von der weiteren Forschung sorgfältig verfolgt werden soll. Ob auch der Wohnteil der Siedlung der Phase Ia der MBK befestigt ist, wissen wir vorerhand nicht; es ist dies aber möglich.

Eine weitere Information liefert der Autor sodann hinsichtlich der bisherigen Kenntnisse

über die hallstattzeitliche Besiedlung der Lokalität: ein System einer hallstattzeitlichen Siedlung wurde vorerhand nicht ermittelt. Einzelne Objekte, sowohl Erdgruben zu Wohnzwecken (Obj. Nr. 10, 8, 48, 56, 113) als auch Getreidegruben (Obj. Nr. 85, 133) u. a., werden bei der Ausgrabung ohne ein bislang erkennbares System vorgefunden. Das keramische Inventar der hallstattzeitlichen Objekte (Abb. 8, 9) datiert die Siedlung in die jüngere Phase der mittleren und ausnahmsweise auch in die späte Stufe der Horákovar Kultur.¹¹ In den Getreidegruben Nr. 85 und 133 fanden sich Überreste verkohlten Getreides; nach F. Kühn handelte es sich um Gerste, Weizen und ausnahmsweise auch um Hafer.

Zum Schluss wird im Beitrag V. Podborskýs der Stand der theoretischen Auswertung der Ausgrabungsergebnisse von „Sutny“ im Zusammenhang mit der komplexen Bearbeitung der MBK eingehend und erschöpfend dargelegt.

Bei der Lösung des Problems der Entstehung der MBK berücksichtigt der Autor den Gedanken von N. Kalicz über eine neue geographische Einteilung des Lengyel-Bereiches in ein Ostlengyelgebiet (ungarische und slowakische Lokalitäten) und Westlengyelgebiet (niederösterreichische und südmährische Lokalitäten);¹² beide liegen inhaltlich ziemlich weit voneinander und bei ihrer Formung spielten offenbar zwei unterschiedliche Richtungen des Zustroms neuer südlicher (vorderasiatischer) Einflüsse eine Rolle. Der Autor rechnet auch weiterhin mit dem Zustrom einer neuen Bevölkerung nach Mähren in der Entstehungszeit der MBK, die eigentliche materielle Kultur der MBK wurde jedoch erst an Ort und Stelle vollauf ausgestaltet.

Im Bereich der Periodisierung der Denkmäler der Bevölkerung mit MBK ging das Team der Mitarbeiter bei der Ausgrabung in Těšetice zum ursprünglichen System J. Palliardi über,¹⁶ bei dem mit 4 Entwicklungsphasen im Rahmen zweier grundlegender Entwicklungstufen gerechnet wird (Ia, b; IIa, b), wie dies Abb. 10 und 11 zum Ausdruck bringen. Dieses System lässt sich trefflich mit dem allgemeinen Periodisierungssystem des Lengyel-Bereichs (L I—L V) vergleichen, mit der Massgabe, dass die Stufe L V in Südmähren im wesentlichen nicht vertreten ist. Das grundlegende System J. Palliardi wird als Ausgangspunkt für die weitere, eingehendere Bearbeitung angesehen, wofür die entsprechenden Bedingungen durch die Bearbeitung eines numerischen Kodes der Keramik der MBK geschaffen wurden;²¹ die fortschreitenden Arbeiten an der numerischen Beschreibung der Keramik aus der Ausgrabung in Těšetice-Kyjovice ermöglichen schliesslich eine Auswertung des Materials im Wege der Rechentechnik sowie die Festsetzung objektiv gültiger partieller Subphasen der Entwicklung der Kultur mit der MBK.

Die kollektive Einstellung innerhalb des Fachbereiches und in komplexer Weise im Verhältnis zu anderen Fachbereichen eröffnet bei der Bearbeitung der archäologischen Ausgrabung der Siedlung mit MBK in Těšetice-Kyjovice neue Lösungsmöglichkeiten für die Probleme der Lengyel-Kultur sowie der allgemeinen Fragen des europäischen Neolithikums. Die angedeuteten Teilergebnisse sind diesbezüglich bloss ein bescheidener Anfang. In der Perspektive zeichnet sich die Revision der Beziehung zwischen der Bevölkerung mit Stichbandkeramik und mit bemalter Keramik,²² die Bearbeitung der Plastik der MBK im weitgefassten europäischen Kontext, das Studium der historischen Interpretation der Bemalung der Keramik, das Studium der Stein- und Knochenindustrie sowie die weitere Heranziehung naturwissenschaftlicher Datierungsmethoden ab. Eigentliches Forschungsziel bleibt die genaue Klassifikation des ökonomischen, gesellschaftlichen und des Überbaubelangs der Bevölkerung mit der mährischen bemalten Keramik.

Übersetzt von Dr. Alfons Hubala

